

Uygulamaya Yönelik Tartışmalar Bağlamında İklâb ve İhfâ-i Şefevî

The Issue of Iqlâb and Ikhfâ al-Shafawî in the Context of Discussions on Its Application

Fatih CANKURT¹

Geliş Tarihi (Received): 25.01.2024

Kabul Tarihi (Accepted): 03.04.2024

Yayın Tarihi (Published): 31.05.2024

Öz: Kur'ân-ı Kerîm'i tecvîd kaidelerine dikkat ederek okumak, ilahi kelamın nazil olduğu şekliyle muhafaza edilmesi için çok mühimdir. Bu sebeple sahâbe döneminden günümüze kadar her bir harf, her bir tecvîd kaidesi kırâat üstatları tarafından şifâhî yolla ve ihtimamla aktarılmaya çalışılmıştır. Şifâhî geleneğin de etkisiyle bazı tecvîd kaidelerinin uygulama biçimlerinde ihtilaf vuku bulmuştur. İklâb ve ihfâ-i şefevî de uygulama şeklinde ihtilaf edilen tecvîd kaideleri arasında yer almaktadır. Bu çalışma, mevcut ihtilafları ilmi bir zeminde, nazarî ve tatbikî olarak vuzuha kavuşturabilmeyi amaçlamaktadır. Bu gaye ile kadim eserlerin de içinde olduğu çok sayıda Arapça kaynak taranmış, iklâb ve ihfâ-i şefevînin uygulamasına dair verilen bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda yirmi Arap ülkesi dahil olmak üzere İslâm ülkelerindeki muteber okuyucuların tilavetleri incelenmiş, o ülkenin genel uygulaması hakkında fikir edinilmeye gayret edilmiştir. Hem Arapça kaynakların kahir ekseriyetinde hem de Arap ülkeleri başta olmak üzere İslâm ülkelerindeki uygulamaların çoğunluğunda, dudaklar kapalı olduğu haldeki tatbikin doğru kabul edildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıraat, Kur'ân-ı Kerîm, Tecvid, İklâb, İhfâ-i Şefevî.

&

Abstract: It is very important to read the Holy Qur'ân by paying attention to the rules of tajwid in order to preserve the divine word as it was revealed. For this reason, from the period of the Companions to the present day, every letter and every principle of tajwid has been tried to be conveyed meticulously by the recitation teachers. Iqlâb-ikhfâ al-shafawî is also among the important tajwid rules. This study aims to clarify the current disputes theoretically and practically on a scientific basis. For this purpose, a lot of Arabic sources, including classical works, were scanned and information about the implementation of iqlâb/ikhfâ al-shafawî was tried to be presented. At the same time, the recitations of respected readers in Islamic countries, including twenty Arab countries, were examined and an effort was made to obtain an idea about the general practice of that country. It has been determined that in the vast majority of Arabic sources and in the majority of practices in Islamic countries, especially Arab countries, the practice of keeping the lips closed is considered correct.

Keywords: Qirâ'ât, Qur'ân, Tajwid, Iqlâb, Ikhfâ al-Shafawî.

Atıf/Cite as: Cankurt, Fatih. "Uygulamaya Yönelik Tartışmalar Bağlamında İklâb ve İhfâ-i Şefevî". *Dergiabant* 12/1 (Mayıs 2024), 216-236. doi: 10.33931/dergiabant.1425788

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergiabant/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Theology, Since 2013 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Cankurt, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, fcankurt@mehmetakif.edu.tr.

1. Giriş

Kuran-ı Kerim'i Hz. Peygambere nazil olduğu şekliyle, en doğru biçimde okumanın yolu, harflerin telaffuzlarına riayetinin yanında tecvîd kaidelerine ihtimam göstermektir.² Harflerin nasıl telaffuz edilmesi gerektiği, tecvîd kaidelerinin mahiyeti ve ne şekilde uygulanması gerektiği ise temel kaynaklarda verilen bilgiler yanında, şifahi yolla fem-i muhsin³ üstatlardan öğrenilebilmektedir.

Dünyanın büyük bölümünde, sahih kabul edilen 10 kırâatten⁴ Âsım (ö. 127/745) kırâatinin Hafs (ö. 180/796) rivayeti okunmakta iken Mısır ve bazı Kuzey Afrika ülkelerinde Nâfî (ö. 169/785) kırâati, bazı bölgelerde de Ebu Amr (ö. 154/771) kırâati okunmaktadır.⁵ Aynı kırâat ekolüne mensup muhtelif bölgelerde, Kur'ân-ı Kerîm tilâvetlerinde bazı farklılıklar görülebilmektedir. Kur'ân okunuşunda görülen bu farklılıklar daha ziyade ihfâ esnasında sesin kalın veya ince olması, ince harflerin seslendirilmesi gibi başlıklardadır. Uygulamada ihtilaf edilen bu başlıklardan biri de iklâb ve ihfâ-i şefevîdir. İklâb-ihfâ-i şefevî uygulanırken bazı bölgelerde dudakların kapatılarak bazı bölgelerde ise açık bırakılarak seslendirme yapıldığı bilinmektedir. Bu tecvîd kaidelerinin tatbikinde, dudakların açık mı yoksa kapalı mı olması gerektiği hususunda yakın zamanlara kadar herhangi bir ihtilaf söz konusu değilken özellikle Haremeyn'deki imamların uygulama keyfiyetleri, konu hakkında soru işaretlerini gündeme getirmiştir. Bu soru işaretleri de giderilmeye muhtaç vaziyettedir.

Konu hakkında ülkemizde hazırlanmış bazı çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalara bakıldığında, kırâat eserlerinde yer alan muğlak ifadelerin, bazı Arap ülkelerindeki uygulamaları esas kabul etmek suretiyle tevil edildiği, bu doğrultuda değerlendirmelerde bulunduğu görülmektedir.⁶ Buna göre bazı Arap okuyucuların iklâb-ihfâ-i şefevîyi uygularken dudaklarını açık bırakmaları doğru, Türkiye ve bazı ülkelerdeki uygulamalar yanlış olarak nitelendirilmiştir.⁷ Bu yaklaşımdaki en önemli eksiklik Arap ülkelerinin sadece belirli bir kısmındaki uygulamanın dikkate alınması ve Kur'ân'ı en doğru şekilde sadece Arapların okuyabileceğine dair düşünce ekseninde bir kanaat ortaya konulmasıdır. Zira her bir Arap'ın Kur'ân'ı en doğru şekilde okuyacağına dair yaklaşımın sakıncalı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca bu noktada daha sağlıklı bir değerlendirme için tüm Arap coğrafyasıyla birlikte sair Müslüman ülkelerin uygulamalarının da dikkate alınması gerekmektedir. Bahsi geçen bu çalışmalar dışında İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429). ed-Dânî (ö. 444/1053) gibi kırâat alanında otorite isimlerin eserleri de dikkate alınarak, mesele üzerine hazırlanmış, doyurucu nitelikteki bir çalışma da mevcuttur.⁸ Bu çalışmada meselenin teorik boyutu yeterli derecede tahkik edilmekle birlikte mevcut uygulamalara yönelik Mısır ve Suûdî Arabistan gibi sınırlı bir bölgedeki okuyucular üzerinden konunun değerlendirmelerde bulunulduğu görülmektedir. Bu çalışmada ise öncelikle meselenin kitâbî boyutu hem klasik hem modern kaynaklardaki malumat üzerinden ele alınacak, sonrasında Arap alemi başta olmak üzere dünya Müslümanlarının iklâb-ihfâ-i şefevîyi uygulama biçimleri video/ses kayıtları üzerinden tespit edilecektir. Böylece "iklâb-ihfâ-i şefevînin tatbiki noktasında eserlerde genel yaklaşım nasıldır?", "Dünya genelindeki Müslümanların bu tecvîd kaidelerini uygulama şekillerinde durum

² Hz. Peygamberin, Abdullah b. Mes'ud'un kırâatini çok sevdiği, indirildiği gibi Kur'ân okumak isteyen kimse için de Abdullah b. Mes'ud'u örnek gösterdiği zikredilir. Zira Abdullah b. Mes'ud'un Kur'ân'ı tertil ile, harflerin hakkını vererek ve tecvide riayet ederek okuduğu bilinmektedir. bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâati'l-aşr* (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2011), 1/168.

³ Fem-i muhsin; "Kur'ân-ı Kerîm tilâvetini, emredildiği gibi, en mükemmel tarzda icra eden, etkin okuma ve okutma yetisinin sahibi, okunan sözün kime ait olduğunu bilen yetkin kişidir" geniş bilgi için bk. Fetullah Bakırcı, *Kur'ân Kırâatinde Fem-i Muhsin Kavramı* (İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 15.

⁴ 1. Nâfî b. Abdurrahman el-Leysî, 2. Ebû Ma'bed Abdullah b. Kesîr, 3. Ebû Amr b. Alâ el-Basrî, 4. Abdullah b. Âmir el-Yahsubî, 5. Âsım b. Behdele, 6. Hamza b. Habîb, 7. Ali b. Hamza el-Kisâî, 8. Ebû Ca'fer Yezîd b. Ka'kâ' el-Kârî, 9. Ya'kûb el-Hadramî, 10. Halef b. Hişâm el-Bezzâr. Ravi ve tarikler hakkında geniş bilgi için bk. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/82-152.

⁵ Âsım kırâati dışında okunan kırâatlere dair örnekler makalenin ikinci kısmında görülebilir. Ayrıca bk. İzmirli İsmail Hakkı, *Tarih-i Kur'ân*, nşr. Melikşah Sezen (Konya: Çizgi Kitabevi, 2019), 58.

⁶ Mehmet Akif Koç, "Kur'an Kırâatinde Türklere Özgü Mahalli Okuyuş Sorunu", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51/2 (2010), 79-91; Ali Çiftçi, "Kur'an Okuyucularının Uygulamasında İttifak Sağlayamadıkları Bir Konu Olan İklâb'ın Değerlendirilmesi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2011), 237-256.

⁷ Ahmet Madazlı, "İklâb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 27.

⁸ Bk. Ömer Başkan, "Kur'an Tilâvetinde Teorik ve Pratik Düzeyde Zuhur Etmiş Bazı Farklılıklar Üzerine Bir Değerlendirme", *İlahiyat Akademi Dergisi* 10 (2019), 143-168.

nedir?" gibi sorulara cevap bulunmaya, mevcut tartışmaların çözümüne katkı sağlanmaya gayret edilecektir.

2. İklâb-İhfâ-i Şefevînin Nazarî Yönü

Bu kısımda iklâb-ihfâ-i şefevînin teorik yönü ele alınacak, lügavî ve ıstılâhî tanımlar, iklâb-ihfâ-i şefevînin yapılma sebebi ve tatbikinin ne şekilde olması gerektiğine dair kaynaklarında yer alan malumata yer verilecektir.

2.1. İklâb-İhfâ-i Şefevî Nedir?

Lügatte iklâb (اقلاب), bir şeyin olduğundan farklı bir veçhe dönüşmesi,⁹ çevirmek, döndürmek manalarına gelmektedir.¹⁰ İhfâ gizlemek, örtmek manasını ihtiva etmekte,¹¹ şefevî, mahreci dudaklar olan hafler, ihfâ-i şefevî de sakın mîm'den sonra ط harfi geldiği zaman vaki olan tecvîde ad olarak istimal edilmektedir.¹²

Istılâhî tarifler ise şu şekildedir: Tenvin veya sakın nûndan sonra ط harfi gelirse, ح harfi ط harfine idğam edilmez, halis mîme çevrilir, iklâb olur. İklâb esnasında ğunnenin bekasıyla okunması gerekir.¹³ İklâb sakın nûn veya tenvinin hatten (yazım şekli olarak) değil lafzen halis bir ط harfine dönüşmesi, ğunne ve ihfâ ile birlikte okunmasıdır.¹⁴

Mîmin ihfâsıyla iklâbın tatbiki, seslendirilmesi noktası fark yoktur, aynıdır.¹⁵ Ancak ihfâ-i şefevide ط ve ط harfinin ayrı kelimelerde gelmesi gerekirken,¹⁶ iklâbda böyle bir şart söz konusu değildir, harflerin aynı ya da ayrı kelimedede gelmesinde sakınca yoktur.¹⁷

2.2. İhfâdan Kasıt Nedir?

Hem iklâb hem de ihfâ-i şefevîye dair açıklamalarda yer alan ihfâ kelimesinden neyin kastedildiği uygulamaya dair tartışmalarda zemin teşkil etmektedir. İhfâ hakkında kaynaklarda verilen bilgiler şu şekildedir: Bir tarife göre ihfâdan kasıt, iki dudağın kapatılıp iki harf yerine tek harf şeklinde, ızhâra benzer şekilde, zorluk olmaksızın telaffuzdur.¹⁸ Başka bir tarife göre ihfâdan kasıt, ızhârla idğam arasında, şeddeden uzak şekilde ğunneyle birlikte okumaktır.¹⁹ Abdülfettah el-Mersâfî'ye göre de mîmin ihfâ edilmesi, ğunne sıfatıyla okunmasıdır ki buradaki ğunnenen kasıt tenvin ya da nûnun sıfatı olan ğunne değildir.²⁰

Ferrâ (ö. 207/822),²¹ ح harfinin yanına ط harfi gelmesi halinde ح harfinin muhfat olduğunu; ح harfi diğer dudak harflerinden gizlendiği için ihfâ isminin kullanıldığını belirtmiştir.²²

İbnü'l-Bâziş (ö. 540/1145), Ferrâ'nın idğama ihfâ ismi verdiğini, bunun gibi iklâbın da ihfâ olarak isimlendirildiğini belirtir. İbn Mücâhid (ö. 324/936)²³ ve Sîbeveyhi'nin (ö. 180/796) de bu tanıma katıldığını, zaten problemin uygulamada değil isimlendirmede olduğunu ifade eder.²⁴

⁹ Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, (Beyrut: Daru Sadır, 2011), 1/685.

¹⁰ Ebü Abdurrahman Halil b. Ahmed b.Amr Ferahidi Halil b. Ahmed (175/791), *Kitâbü'l-ayn*, thk. Mehdi Mahzumi, İbrâhim Samerrai (Lübnan: Daru Meketebet'il-Hilâl, ts.), 5/171.

¹¹ Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-ayn*, 4/314.

¹² Mahmud Sîbeveyh el-Bedvî, *Kitâbü'l-vecîz fi ilmi't-tecvîd*, 22.

¹³ Ebü Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-Dânî, *et-Tahdîd fi'l-itkân ve't-tecvîd* (Bağdat: Daru'l-Enbâr, 1988), 117; Ebü Muhammed b. Hammus b. Muhammed Mekki b. Ebü Talib, *er-Riaye li-tecvîdi'l-kıraa ve tahkiki lafzi't-tilave* (Kahire: Mektebü Kurtuba, 2005), 208; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırââtî'l-aşr*, 2/21; Ahmed b. Muhammed el-Bennâ ed-Dimyâtî, *İthafü fudalâi'l-beşer fi'l-kırââtî'l-erbeate aşer* (Lübnan: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006), 48.

¹⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/21; Ebü'l-Vefa b. Ali, *el-Kavlü's-sedîd fi ilmi't-tecvîd* (Mansura: Daru'l-Vefa, 2003), 63.

¹⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/21; Dimyâtî, *İthafü fudalâi'l-beşer*, 48.

¹⁶ Muhammed Hasan el-Hımsî, *el-Muhtasarul müfid fi ilmi't-tecvîd* (Beyrut: Daru'l-İman, ts.), 130.

¹⁷ Muhammed Hasan el-Hımsî, *el-Muhtasarul müfid fi ilmi't-tecvîd*, 129.

¹⁸ Ebu'l-Hasan İbnü'l-Bâziş, *el-İkna' fi'l-kırââtî's-seb'* (Yy. Daru's-Sahâbe li't-Türâs, ts), 65.

¹⁹ Mekki b. Ebü Talib, *er-Riaye*, 208; Ebül-Kasım İbnü'l-Gâsîh, *Kitâbü sirâci'l-kârîi'l-müptedî ve tezkêru'l-mukrii'l-müntehî* (Mısır: Matbaatü Mustafa elbêbî el-Halebî, 1954), 106; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırââtî'l-aşr*, 2/21.

²⁰ Abdülfettah el-Mersâfî, *Hidayetü'l-kârî ilâ tecvîdi kelêmi'l-bârî* (Medine: Mektebetü Tayyibe, ts.), 1/67.

²¹ Ebü Zekerıyyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdillâh el-Absî el-Ferrâ'.

²² İbnü'l-Bâziş, *el-İkna' fi'l-kırââtî's-seb'*, 109.

2.3. İklâb/İhfâ-i Şefevînin Yapılma Sebebi Nedir?

İklâbın yapılma sebebi, ÷ ile ٱ yan yana geldiğinde ızhâr veya idğâmın zor oluşudur,²⁵ kolaylıktır.²⁶ Nûndan sonra ٱ harfi gelmesi halinde ızhâr da idğâm da mümkün değildir.²⁷ Zira ÷ ile ٱ harflerinin mahreçleri uzak olduğu için idğâm olamaz. Bunun yerine mahreç olarak ٱ harfine yakın,²⁸ sıfat olarak²⁹ da ÷ harfiyle ortak olan ڤ harfine dönüşür.³⁰ Nûn harfinin mahreci hayşumda kalır.³¹

2.4. İklâb/İhfâ-i Şefevî Ne Şekilde Uygulanmalıdır?

Nûn harfinden sonra ٱ harfi gelmesi sebebiyle vaki olan iklâbın, ızhâr veya ihfâ ile okunması noktasında kaynaklarda herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir. Lakin ڤ harfinden sonra gelen ٱ harfinin tatbikinde ihtilaf mevcuttur; bazı ulema ğunnenin bekasıyla ihfâ edilerek okunması, bazı ulema ise ğunne olmaksızın ızhâr ile okunması gerektiğini ifade etmişlerdir.³² Birinci vecih, yani ihfâ ile okunması evla kabul edilmiştir.³³ Bu noktada Mısır, Şam ve Endülüs uleması müttefiklerdir.³⁴

İklâb ve ihfâ-i şefevîde müştereken ihtilaf bulunan kısım, ihfânın keyfiyeti, uygulamasının nasıllığı noktasındadır. Kaynaklara bakıldığında bu hususta çok fazla açıklama bulunmadığı, mevcut açıklamaların birçoğunun da müphemlik ihtiva ettiği görülmektedir. Bu durumun sebebi, Kur'ân kırâatine dair meselelerde şifâhî naklin temel alınması³⁵ sebebiyle yazıya aktarımında yetersiz kalınması veya teorik tarifi gereksiz görülmesi olabilir.

İklâb/ihfâ-i şefevînin tatbik şekline dair iki taraf bulunduğu ifade edilebilir: Dudaklarda bir miktar açıklık bırakılarak, sakın nûnun ihfâsına benzer bir sesle okunması gerektiğini savunanlar, dudakların mîm harfinin telaffuzuyla aynı biçimde, kapalı vaziyette olması gerektiğini savunanlar. Konuyla alakalı malumat ihtiva eden kaynaklardaki verilen bilgiler şu şekildedir:

2.4.1. Dudakların Açık Vaziyette Olması Gerektiğini Savunanlar

Eb'ül-Vefâ tarafından hazırlanan *el-Kavlü's-sedîd fi ilmi't-tecvîd* isimli eserde, okuyuşta kolaylığı sağlamak için iklâbın telaffuzu esnasında dudaklarda bir miktar açıklık bırakılması gerektiği ifade edilir.³⁶ Atıyye Kâbil Nasr da doğru telaffuz için dudakların açık olması görüşünü savunur. Her iki müellif iklâbda olduğu gibi ihfâ-i şefevînin uygulamasında da dudakların açık olması gerektiğini ifade eder. Atıyye Kâbil Nasr, Kahireli kurrâ Semennûdî'nin de bu görüşte olduğunu zikreder.³⁷

Benzer görüşü paylaşan Faryal Zekeriyya el-Abd, “dudaklar tam olarak kapatıldığı, dudakların arasında boşluk olmadığı takdirde şeddeli bir ڤ görüntüsü ortaya çıkacağı için bundan imtina edilmelidir” der.³⁸

²³ Ebû Bekr Ahmed b. Mûsâ b. el-Abbâs b. Mücâhid et-Temîmî.

²⁴ İbnü'l-Bâziş, *el-İkna' fi'l-kırâati's-seb'*, 65.

²⁵ Mahmud Sibeveyh el-Bedvî, *Kitâbü'l-vecîz fi ilmi't-tecvîd*, (Yy, ts.), 19.

²⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/215; Ebü'l-Vefa, *el-Kavlü's-sedîd fi ilmi't-tecvîd*, 63.

²⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/21; Abdülfettah el-Mîrsafî, *Hidayetü'l-kârî ilâ tecvîdi kelêmi'l-bârî*, 1/68.

²⁸ Ebu'l-Hasan İbnü'l-Bâziş, *el-İkna' fi'l-kırâati's-seb'*, 108.

²⁹ Ğunne sıfatı.

³⁰ Mahmud Sibeveyh el-Bedvî, *Kitâbü'l-vecîz fi ilmi't-tecvîd*, 19.

³¹ İbnü'l-Bâziş, *el-İkna' fi'l-kırâati's-seb'*, 65.

³² İbnü'l-Cezerî, *Şerhu tayyibeti'n-neşr* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 38; Mahmud Sibeveyh el-Bedvî, *Kitâbü'l-vecîz fi ilmi't-tecvîd*, 22.

³³ İbnü'l-Cezerî, *Şerhu Tayyibeti'n-Neşr*, 38; Ebü'l-Kâsım Muhibbi'd-Dîn en-Nüveyrî, *Şerhu tayyibeti'n-neşr* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 144; el-Muhtârü'l-Müşrî el-Mekrûş, *Keyfe negraü'l-Kur'âni'l-Kerîm bi rivâyeti'l-imâm Kâlûn ani'n-Nâfi'l-Medenî* (Malta: yy. 2001), 22.

³⁴ Abdülfettah el-Mîrsafî, *Hidayetü'l-kârî ilâ tecvîdi kelêmi'l-bârî*, 1/95

³⁵ İbn Balban el-Hanbelî, kırâat Cibrîl'den itibaren müşafehe yoluyla almıştır. Kaideler ve tecvidin tespiti bunun ardından gelir, müşafehe evvel kaynak müevveldir” der bk. İbn Balbân el-Hanbelî, *Buğyetü'l-müstefîd fi ilmi't-tecvîd* (Lübnan: Darü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2001), 38.

³⁶ Ebü'l-Vefa, *el-Kavlü's-sedîd fi ilmi't-tecvîd*, 64.

³⁷ Ebü'l-Vefa, *el-Kavlü's-sedîd fi ilmi't-tecvîd*, 72; Atıyye Kabil Nasr, *Gâyetü'l-mürîd fi ilmi't-tecvîd* (Kahire: 7. Basım, ts.) 63.

³⁸ Faryal Zekeriyya el-Abd, *el-Mizân fi ahkâmi't-tecvîdi'l-Kur'ân* (Kahire: Dârü'l-İlmiyye, ts.) 119.

el-Muhtârü'l-Müşrî el-Mekrûş da şeddeli م görüntüsü vererek hataya düşmemek adına iklâb esnasında dudakların sıkıca kapatılmasından, büzülmesinden sakınmak lazım geldiğini ifade etmektedir.³⁹

Bu isimlerin dışında iklâb-ihfâ-i şefevîde dudakların açık olması gerektiğini sarîh şekilde ifade eden başka müellife, esere rastlanılmamıştır. Burada ismi zikredilen el-Muhtârü'l-Müşrî el-Mekrûş hariç müelliflerin hepsinin Mısır asıllı olduğu dikkat çekmektedir. Bu da dudakların açık vaziyette olduğu haldeki uygulamanın Mısır kaynaklı olduğu fikrine işaret etmektedir.

2.4.2. Dudakların Kapalı Vaziyette Olması Gerektiğini Savunanlar

Kırâat ilminde otorite olarak kabul gören İbnü'l-Cezerî *en-Neşr* isimli eserinde, iklâbın uygulanmasında ح harfinin halis م harfine çevrildikten sonra ğunne ile okunması gerektiğini ifade eder⁴⁰ ki buradaki "halis mîm" ifadesi hemen birçok eserde geçmektedir.⁴¹ Endülüslü alim ed-Dânî de benzer bir görüşü paylaşır, ayrıca iklâb ve ihfâ-i şefevîdeki ihfâdan kastın harfin değil hareketin ihfâsı olduğunu zikreder.⁴²

Abülfettah el-Mersâfi iklâbın tarafını şu şekilde yapar:⁴³ ح harfinden sonra م geldiği takdirde, ilk olarak ح yazıda değil telaffuzda halis mîme çevrilir, sakın nûndan eser kalmaz. Sâniyen mîm harfi م harfinin yanında ihfâ edilir, son olarak da ğunne ortaya çıkarılır.⁴⁴

ed-Dânî ihfâ-i şefevîde dudakların açık kalmayacak şekilde kapatılmak suretiyle okunması gerektiğini ifade eder ki *es-Seb'a* eserinin müellifi İbn Mücâhid'in de bu görüşü savunduğunu hatırlatır.⁴⁵

م harfinin ihfâsının keyfiyetiyle alakalı değerlendirmede bulunan İbn Balbân el-Hanbelî, mîmin ihfâsının, iklâbda olduğu gibi dudakların itbaki, kapatılmasıyla gerçekleşeceğini belirtir. Ancak dudakların birbiri içine geçirilmemesi gerektiği noktasında uyarı yapar.⁴⁶ Muhammed Hasan el-Hımsî ihfâ-i şefevî esnasında dudakların açık değil kapalı olmasının zaruriyetine işaret eder,⁴⁷ Mahmud Sîbeveyh el-Bedvî de dudakların birbirine yapıştırılarak okunmasının lüzumunu savunur.⁴⁸

Görüldüğü üzere iklâb-ihfâ-i şefevînin dudaklarda açıklık bırakmayacak şekilde telaffuz edilmesi gerektiği noktasında görüş bildirenler arasında İbnü'l-Cezerî, Dânî gibi kırâat alanında otorite kabul edilen alimler bulunmaktadır. Kırâat alanında hemen her konuda müracaat kaynağı olan bu isimlerin iklâb-ihfâ-i şefevîde dudakların kapalı vaziyette olması gerektiği görüşüne sahip olması, bu görüşün muteber kabul edilmesini daha makul kılmaktadır.

Bu tanımlamaların yanında Suriyeli kırâat alimi Eymen Rüşdî Süveyd tarafından paylaşılan bilgi önemlidir. Eymen Rüşdî, iklâb-ihfâ-i şefevîde dudakların açık bırakılmasına dair uygulamanın yanlış olduğunu, bu uygulamanın temelini -ismini zikretmediği- Mısırlı bir kırâat üstadına dayandığını ifade eder: "Bu kırâat üstadı önceleri iklâb-ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatarak okumakta ve talebelerine bu şekilde talim ettirmekte iken kaynaklarda geçen ihfâ tabiri dolayısıyla şüpheye düşmüş, bunun üzerine dudakları açık vaziyette okumaya, okutmaya başlamıştır. İlk dönemlerde bundan dolayı tepki görse de ilmi ve sosyal olarak sahip olduğu durumdan istifadeyle, aynı zamanda Mısır radyosundaki sorumluluğunu da kullanarak iklâb-ihfâ-i şefevîde kendi tercih ettiği biçimde okuyuşu radyoda Kur'ân kırâat etmek isteyenler için zorunlu tutmuştur. Hasılı hem radyodaki etkisi hem de bu usulle yetiştirdiği ünlü talebeleri aracılığıyla ihdas etmiş olduğu okuyuş şeklinin yayılmasını sağlamıştır." Rüşdî bu bilgilerin, mezkur üstada talebe olmuş Lübnanlı kurrâ Selahattin Kebbâra tarafından tasdik edildiğini zikreder: Selahattin Kebbâra, 1950'li yıllarda kırâat eğitimi almak için Mısır'a, mezkur şeyhe gittiğini,

³⁹ el-Muhtârü'l-Müşrî el-Mekrûş, *Keyfe negraü'l-Kurâni'l-Kerîm*, 19.

⁴⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/21.

⁴¹ bk. Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân ed-Dânî, *et-Teysîr fi'l-kirâati's-seb'a* (Beirut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1980), 45; İbn Şureyh el-İşbîlî (ö. 476/1084), *el-Kâfi fi'l-kirâati's-seb'*, thk. Ahmed Mahmud Abdu's-Semî' Şafîi (Beirut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2000), 39.

⁴² bk. Dânî, *Câmiu'l-beyân fi'l-kirâati's-seb'* (BAE: Cemiâtü's-Şêriga, 2007), 1/55.

⁴³ Abdülfettah el-Mirsâfi, *Hidayetü'l-kârî ilê tecvîdi kelêmi'l-bârî*, 1/67.

⁴⁴ Benzer tarif için bk. Mahmud Sîbeveyh el-Bedvî, *Kitâbü'l-vecîz fi ilmi't-tecvîd*, 19.

⁴⁵ Dânî, *et-Tahâid fi'l-itkân ve't-tecvîd*, 168. Dânî'nin eserinde verilen bu bilgi için bir kaynak belirtilmediği için verilen bilginin doğrulanması yapılamamıştır.

⁴⁶ Muhammed b. Bedruddîn İbn Balbân el-Hanbelî, *Buğyetü'l-müstefîd fi ilmi't-tecvîd*, 38.

⁴⁷ Muhammed Hasan el-Hımsî, *el-Muhtasarul müfîd fi ilmi't-tecvîd*, 130.

⁴⁸ Mahmud Sîbeveyh el-Bedvî, *Kitâbü'l-vecîz fi ilmi't-tecvîd*, 19.

ondan kırâat-i seba eğitimi aldığını ifade eder. Bu şeyhin o yıllarda iklâb-ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatarak okumakta ve öğretmekte olduğunu aktarır. Ancak Kebbâra on sene kadar sonra aynı üstattan kırâat-i aşera okumak üzere tekrar Mısır'a gittiğinde şeyhin kendisine, iklâb-ihfâ-i şefevîde dudaklarının arasında boşluk bırakması için telkinde bulunduğunu bildirir.⁴⁹

Eymen Süveyd tarafından paylaşılan bu bilgiye göre, iklâb-ihfâ-i şefevînin tatbiki esnasında dudakların açık bırakılması, kıyasa dayalı şekilde Mısır'da ortaya çıkmış muhdes bir uygulamadır. Yukarıda işaret edildiği üzere dudakların açık bırakılması gerektiğini savunan kaynakların menşei de Mısır bölgesidir. Her iki bilgi birlikte değerlendirildiğinde iklâb-ihfâ-i şefevîyi tatbiki dair Eymen Süveyd tarafından zikredilen iddianın gerçeklik payı olduğu ihtimali kuvvetli görünmektedir. Bu noktada üçüncü kısımda ülkelerdeki okuyucuların uygulamaları üzerinden yapılan araştırmanın neticesiyle birlikte daha net bir kanaat belirtmek söz konusu olabilecektir.

3. İklâb-İhfâ-i Şefevînin Tatbiki Yönü

Kur'ân-ı Kerîm nesilden nesile arz-sema şeklinde, müşafehe yoluyla aktararak bugüne kadar tahrip olmaksızın gelmiş muciz bir kelimedir. Müşafehe, kıraat aktarımı noktasında temel teşkil ettiği için kitâbi bilgilerden ziyade tatbik şekli, dolayısıyla üstattan alınan okunuş biçimi esastır. Bu husus dikkate alınarak yukarıda nazârî boyutu hakkındaki bilgilere yer verilen iklâb-ihfâ-i şefevîde hangi uygulamanın (dudakların açık/kapalı olması) kabul gördüğü, ülkeler özelinde tespiti çalışılacaktır. Bu bağlamda öncelikle Arap ülkeleri, sonrasında ise sâir Müslüman ülkelerdeki kâriflerden örnekle o ülkenin tutumu ortaya konmaya gayret edilecektir. Ülkelerin sıralanmasında alfabetik sıra gözetilecektir.

3.1. Arap Ülkelerindeki Okuyucuların İklâb/İhfâ-i Şefevî Uygulamaları

Bu kısımda, Arap okuyucularının iklâb-ihfâ-i şefevîyi ne şekilde uyguladıkları incelenecek, *YouTube* başta olmak üzere muhtelif internet sitelerinde açık erişimle paylaşılan videolar üzerinden tespit yapılmaya gayret edilecektir. Ülkeler özelinde yapılacak bu tespit farklı birçok kârinin okuyuşu dinlenecek, o ülkenin uygulamadaki genel durumunu izhâr edecek mahiyetteki ortalama üçer okuyuş örneği sunulmaya çalışılacaktır. Zikredilecek kâriflerin okuyuşlarının bulunduğu linkler de dipnotta paylaşılacaktır.

Bahreyn

Basra Körfezinde yer alan Bahreyn'de, iklâb-ihfâ-i şefevîlerin dudaklar kapalı vaziyette uygulanması noktasında genel bir temayül olduğu görülmektedir. Ancak dudaklar açık vaziyette okuyanlar da bulunmaktadır. Enes Ammâdî ise İsrâ Suresi 17/19. Ayette yer alan "مِنْ بَعْدُ" kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklarını kapatarak okumuştur.⁵⁰ Ali Salah Ömer Muhammed Suresi 47/4. âyette yer alan "مِنْ بَعْدُ" kelimeleri arasındaki iklâbı dudaklarını kapatarak okumuştur.⁵¹ Mahmud Selman da er-Rûm Suresi 30/47. âyette yer alan "فَجَاؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ" kelimeleri arasında yer alan ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatarak okumuştur.⁵² Aynı ülke okuyucularından Kasım el-Katarî ed-Duhân Suresi 44/50. âyette yer alan "كُنْتُمْ بِهِ" kelimeleri arasında yer alan ihfâ-i şefevîde dudaklar açık vaziyette okumaktadır.⁵³

Birleşik Arap Emirlikleri

Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki okuyucuların erişilebilen kayıtları dikkate alındığında, iklâb-ihfâ-i şefevîde ekseriyetle dudakların kapatılarak okunduğu müşahede edilmiştir: Abdülaziz Sehim tarafından Nâfî kırâatine göre okunan İsrâ Suresi 17/6. âyette yer alan "وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ" kelimeleri arasında vaki ihfâ-i şefevîde,⁵⁴ Sultan Husnî tarafından okunan el-Mürselat Suresi 77/29. âyette yer alan "كُنْتُمْ بِهِ" kelimeleri

⁴⁹ Bu bilgiler Eymen Rüşdî Süveyd tarafından internet üzerinden yapılan ders esnasında aktarılmıştır. Detaylı anlatım için bk. ismailrao, "المقدمة الجزرية في علم التجويد - د.أمين رشدي سويد 10", *YouTube* (31 Mart 2018).

⁵⁰ ListenTheQuran, "القارئ البحريني انس العمادي - تلاوة رائعة", *YouTube* (8 Nisan 2013), 02:31.

⁵¹ alisalah_omar, "سورة محمد ﷺ - القارئ", *YouTube* (27 Ekim 2020), 01:13.

⁵² Altheqr Alhakeem, "القارئ البحريني محمود سلمان الإسكافي - طهران", *YouTube* (18 Haziran 2012), 04:45.

⁵³ "القارئ قاسم القطري || من سورة الدخان || المحفل القرآني الأسبوعي 1437هـ", *YouTube* (10 Şubat 2016), 04:29.

⁵⁴ "القارئ عبد العزيز سحيم الجزائري صلاة التراويح من الإمارات العربية المتحدة", *YouTube* (19 Nisan 2023), 04:50.

arasındaki ihfâ-i şefevîde,⁵⁵ Abdülkerim b. İyd tarafından okunan et-Tûr Suresi 52/19. âyette yer alan “هَيَّيَا” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudaklar kapalı vaziyette uygulanmaktadır.⁵⁶

Cezayir

Kuzey Afrika ülkesi Cezayir'deki uygulamaların da ağırlıkla, dudakların kapanması yönünde olduğu gözlemlenmiştir: Nâfi kırâatinin yaygın olduğu anlaşılan ülkedeki okuyuculardan Muhammed İrşad, Nâfi kırâatiyle okuduğu er-Rûm Suresi 30/3. âyette yer alan “مَنْ بَعْدَ” kelimeleri arasındaki iklâbda⁵⁷, Abdülmuttalib b. Âşûra tarafından Nâfi kırâatiyle okunan en-Nisâ Suresi 4/24 âyette yer alan “فَمَا اسْتَمَعْتُمْ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde⁵⁸, Muhammed İrşad tarafından Nâfi rivayetiyle okunan el-Bakara Suresi 2/19. âyette yer alan “مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatmak suretiyle okumuşlardır.⁵⁹

Fas

Kuzey Afrika ülkelerinden Fas'ta, ağırlıkla Nâfi kırâati aynı zamanda Ebu Amr kırâatinin de okunduğu görülebilmektedir. Ülke okuyucularının iklâb/ihfâ-i şefevîyi uygularken dudaklarını kapattıkları görülmüştür: Kârî Muaz ed-Düveyk et-Tevbe Suresi 9/94. ayeti Ebu Amr kırâati üzere okurken “فَيَنْبَغُكُمْ بِمَا” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudakları kapatılarak okumaktadır.⁶⁰ Hişam Harraz tarafından Nâfi kırâatiyle okunan el-Ğaşiye Suresi 88/22. âyette yer alan “عَلَيْهِمْ بِمُصْطَبِرٍ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde⁶¹, İlyas Hicri tarafından Nâfi rivayetiyle okunan en-Neml Suresi 27/6. âyette yer alan “أَنْ بُورِكَ” iklâbda dudaklar kapatılarak okunmuştur.⁶²

Filistin

Âsım kırâatinin yaygın olduğu Arap ülkelerinden Filistin'de, iklâb-ihfâ-i şefevîlerde dudakları kapatılarak uygulama yaygındır: Ğassân eş-Şûrbacî Kâf Suresi 50/27. âyette yer alan “ضَلَالٍ بَعِيدٍ” kelimeleri arasındaki,⁶³ Ziya Abüdkadir el-Kehf Suresi 18/13. âyette yer alan “تَبَاهُكُمْ بِالْحَقِّ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde,⁶⁴ Muhammed Reşad eş-Şerîf de Meryem Suresi 19/14. âyette yer alan “وَبَرَأً بِوَالِدَيْهِ” kelimeleri arasındaki iklâbda dudakları kapalı vaziyette okumaktadır.⁶⁵

Irak

Orta Doğu ülkesi Irak'taki hafızların/okuyucuların bazıları iklâb-ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatırken bazıları da açık vaziyette okumaktadır: Erkan el-Kaysî ez-Zümer Suresi 39/75. âyette yer alan “يَنْبَغُ بِالْحَقِّ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevî,⁶⁶ Nureddin Selîm de el-Müminûn Suresi 23/20 âyette yer alan “تَنْبِئُ” kelimesindeki iklâbı dudakları kapatmadan okumaktadır.⁶⁷ Buna karşın Velid el-Felûcî el-Kasas Suresi 28/66 ayette yer alan “الْأَنْبَاءُ” kelimesindeki iklâbda,⁶⁸ İbrahim Düleymî de Yûsuf Suresi 12/15. âyette yer alan “لَنْتَبِئَنَّكُمْ بِأَمْرِهِمْ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatılarak okumaktadır.⁶⁹

⁵⁵ Izاعة القرآن الكريم من الشارقة، “إذاعة الإمارات | القارئ: سلطان الحوسني من الأمانة الإماراتية في الشارقة”، YouTube (8 Temmuz 2019), 02:20.

⁵⁶ Izاعة القرآن الكريم من الشارقة، “القارئ أحمد عبدالكريم بن عيد II صلاة التراويح 13 رمضان”، YouTube (5 Nisan 2023), 06:48.

⁵⁷ Quran Universe, “quran recitation suruah alrum (the romans) by algerian blind sheikh mohamed irshad”, YouTube (26 Ocak 2020), 00:32.

⁵⁸ QAYUM TV, “2013-1434 Night 5 Taraweeh in Algeria Part 1/2 Beautiful Recitation”, YouTube (14 Tem 2013), 03:06.

⁵⁹ Islamitische filmpjes, “Mohammed Irshaad (blind brother) Taraweeh 2017 Algeria - Night 1 - 1438”, YouTube (29 Mayıs 2017), 04:25.

⁶⁰ Quran Universe, “very beautiful quran recitation by moroccan sheikh moaz aldouaik”, YouTube (14 Kasım 2019), 02:01.

⁶¹ The Holy Quran Recitation, “Beautiful Quran recitation from Sheikh Hisham Harraz Morocco”, Facebook (8 Mayıs 2019), 08:01.

⁶² Quran Universe, “amazing quran recitation by Moroccan sheikh alias hajri-suruah al naml”, YouTube (5 Kasım 2019), 01:47.

⁶³ “قارئ فلسطيني يبدع ويتفوق على مشاهير قراء العالم”، الأبرار تيوب، YouTube (5 Kasım 2017), 02:55.

⁶⁴ “سورة الكهف تلاوه خاشعة هادنة بصوت القارئ الفلسطيني ضياء عبد القادر”، مكتبة القرآن الكريم و السنة النبويه، YouTube (13 Ocak 2020), 02:56.

⁶⁵ “سورة مريم I محمد رشاد الشريف” رحمه الله، أحمد الفحطاني، YouTube (10 Eylül 2018), 05:09.

⁶⁶ Kur'an Meclisi, “Iraklı Hafız Mükemmel Tilavet”, YouTube (28 Aralık 2019), 07:53.

⁶⁷ “القران الكريم بصوت القارئ الشيخ نورالدين سليم بالطور العراقي المبكي والحزين اجمل صوت عراقي جديد”، رضا مهدي الشبكي، YouTube (29 Mart 2020), 04:12.

⁶⁸ Qur'an TV, “اشهر القراء العراقيين الذين ابدعوا في تلاوة القرآن الكريم بأجمل الاصوات والاطوار”، YouTube (28 Eylül 2020), 02:05.

⁶⁹ “القران الكريم بصوت المرحوم القارئ الشيخ وليد ابراهيم النليمي ماتيسر من سورة يوسف الرجاء الاشترك”، رضا مهدي الشبكي، YouTube (2 Şubat 2020), 08:04.

Katar

Basra körfezi ülkelerinden Katar'daki okuyucuların iklâb-ihfâ-i şefevînin uygulamasında dudaklarını kapatmaya itina göstermekte oldukları görülebilmektedir: Muaz el-Kasimî el-Bakara 2/251. âyette yer alan “بَعْضُهُمْ يَبْغِضُ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde,⁷⁰ Saud el-Hâcîrî el-Bakara Suresi 2/167. âyette yer alan “هُمُ بِخَارِجِينَ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde,⁷¹ Yusuf Âşîr de Hûd Suresi 11/84. âyette yer alan “أَرْيَكُمْ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatarak okumaktadırlar.⁷²

Kuveyt

Körfez ülkelerinden Kuveyt'te iklâb-ihfâ-i şefevî uygulamasında ekseriyetle dudaklar açık vaziyette okunmaktadır. Fahd Kenderî tarafından okunan en-Nâziât Suresi 79/14. âyette yer alan “هُمُ بِالسَّاهِرَةِ” kelimeleri arasında yer alan ihfâ-i şefevî dudaklar kapatılarak okunmuştur.⁷³ Ancak Abdullah Ahmed tarafından Nâfi kırâatine göre okunan el-Beled Suresi 90/2. âyette yer alan “جَلُّ بِهَذَا” kelimeleri arasındaki iklâbda,⁷⁴ İbrâhîm Abdülkadir tarafından Hûd Suresi 11/5. âyette yer alan “عَلَيْمٌ بِذَاتٍ” kelimeleri arasında yer alan iklâbda dudaklar açık vaziyettedir.⁷⁵

Libya

Kuzey Afrika'da yer alan ülkelerden Libya'da iklâb-ihfâ-i şefevînin uygulamasında dudakların kapatılarak okunması yaygındır. Abdürrezzak el-Düleymî tarafından okunan Âl-i İmrân Suresi 3/94. âyette yer alan “مِنْ بَعْدٍ” lafızları arasındaki iklâbda,⁷⁶ Nebîl el-Avâmî tarafından Nâfi kırâati üzere okunan el-Meâric Suresi 70/1. âyette yer alan “سَأَلْتُ بَعْدَآبٍ” kelimeleri arasındaki iklâbda,⁷⁷ Rıdvan Abdullah tarafından okunan el-Bakara Suresi 2/233. âyette yer alan “وَالَّذِئْ بَوْلِدَهَا” kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklar kapatılarak okunmaktadır.

Lübnan

Orta Doğu ülkelerinden Lübnan'da iklâb-ihfâ-i şefevî dudaklarını açık bırakmak suretiyle uygulama bulunsa da dudaklar kapalı vaziyette uygulama yaygındır. Kasım Hamdân ez-Zümer Suresi 39/41. âyette yer alan “عَلَيْهِمْ يَوْكِلِ” kelimelerindeki ihfâ-i şefevîde dudaklarını açık vaziyette bırakarak okurken,⁷⁸ Muhammed Emhez er-Rûm Suresi 30/47. âyette yer alan “فَجَاؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ” kelimelerindeki ihfâ-i şefevîyi,⁷⁹ Abdülkadir Akkêrî Âl-i İmrân Suresi 3/15. âyette yer alan “أَوْ تَبِيئُكُمْ بِخَيْرٍ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîyi,⁸⁰ Sa'd Muhyiddin Firîce de el-A'râf 7/185. âyette yer alan “حَدِيثٌ بَعْدَهُ” kelimeleri arasındaki iklâbı dudaklarını kapatarak okumaktadır.⁸¹

Mısır

Afrika ve Asya kıtalarının birleştiği bir konumda yer alan, Müslüman yoğunluğu itibarıyla önemli İslâm ülkelerinden Mısır, iklâb-ihfâ-i şefevî uygulamasındaki kırılganlığın yaşandığı bölgedir. Zira yukarıda Eymen Rüşdî'den alıntıyla verilen bilgide işaret edildiği üzere, 1950'li yıllara kadar dudaklar tam olarak kapatılarak bir tilavet yapılıyor iken sonrasında okuyucular arasında iklâb-ihfâ-i şefevîde dudakların aralık bırakıldığı uygulama şekli yaygınlaşmıştır. Bu durumu tespit için kayıtlar üzerinden yapılan tahkikat neticesinde: Mısır'da 1906 yılında kaydedildiği belirtilen bir ses kaydında, Muhammed Selîm tarafından okunan Meryem Suresi 4. âyetteki “أَكُنْ بِدُعَايِكَ” kelimeleri arasında vaki iklâbı uygulama

⁷⁰ Al-Rowad Qatar, “القارئ معاذ القاسمي - قراء من قطر”, YouTube (20 Ekim 2013), 02:08.

⁷¹ Al-Rowad Qatar, “القارئ سعود الهاجري - قراء من قطر”, YouTube (24 Temmuz 2013), 03:44.

⁷² “من سورة هود | تراويح جامع الإمام ٢٠٢٣م - ١٤٤٤هـ | يوسف عاشير”, YouTube (6 Nisan 2023), 07:19.

⁷³ Greenheart330, “من قراء الكويت الشيخ فهد الكندري سورتي عم والنازعات”, YouTube (20 Aralık 2012), 06:03.

⁷⁴ “تلاوة بصوت القارئ الكويتي عبد الله احمد في الصحن الحسيني”, YouTube (18 Temmuz 2015), 07:21.

⁷⁵ “المصحف المرتل للقارئ ابراهيم عبد القادر مصحف إذاعة القرآن الكريم دولة الكويت سورة هود”, YouTube (9 Haziran 2023), 01:38.

⁷⁶ “العربية”, YouTube (21 Haziran 2016), 10:45.

⁷⁷ “القرآن الكريم - ليبيا”, Facebook (21 Mart 2020), 00:31.

⁷⁸ “مسابقة القرآن الدولية إيران 2018 لطلبة العلوم الدينية القارئ اللبناني قاسم حمدان”, YouTube (26 Nisan 2018), 08:41.

⁷⁹ “محمد أمهر من لبنان - نصف نهائي - مسابقة إيران الدولية للقرآن الكريم 31”, YouTube (1 Haziran 2014), 05:10.

⁸⁰ “تلاوة من قلب لبنان عذبة وندية، بصوت القارئ الشيخ - عبد القادر عكاري - من سورة آل عمران”, YouTube (2 Şubat 2019), 02:11.

⁸¹ “تلاوة من قلب لبنان عذبة وندية، بصوت القارئ الشيخ - عبد القادر عكاري - من سورة آل عمران”, YouTube (2 Şubat 2019), 01:15.

enasında, dudakların kapalı vaziyette olduğu anlaşılmaktadır.⁸² Yine 1952 yılına ait olduğu belirtilen kayıta, Abdülfettah Şa'şâi tarafından tilavet edilen el-Hucurât Suresi 12. âyetteki "بَعْضُكُمْ بَعْضًا" kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudakların kapalı olduğu görülmektedir.⁸³

Buna karşına dünyaca ünlü kâriflerden Abdülbâsit Muhammed Abdüssamed tarafından okunan el-Beled Suresi 90/2 âyette yer alan "جَلُّ بِهَذَا" kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklar açık vaziyette okurken⁸⁴ bir diğer meşhur okuyucu Muhammed Sıddik el-Minşevî Kâf Suresi 46/3. âyette yer alan "زَجَّعَ بَعِيدٌ" kelimelerindeki iklâbda dudaklarını kapatmadan okumakta,⁸⁵ Seyyid Verde de en-Nisâ Suresi 4/58. âyette yer alan "يَعْظُمُكُمْ بِهِ" kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîyi dudakları açık vaziyette uygulandığı görülmektedir.⁸⁶ Mevcut kayıtlar özelinde ortaya çıkan bu durum, Eymen Rüştî tarafından ifade edilen gerçeği tasdik etmekte, 1950 yıllarından sonra bu tecvîd kaidelerinin tatbikinde bir değişim yaşandığına işaret etmektedir.

Moritanya

Batı Afrika ülkesi Moritanya'da Nâfi kırâatinin yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Ülkedeki okuyucular ekseriyetle iklâb-ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatmaktadırlar ancak dudakları açık vaziyette okuyanlar da bulunmaktadır: Sâlim Muhammed el-Emin tarafından okunan el-Cin Suresi 72/13. âyette yer alan "يُؤْمِنُ بِرَبِّهِ" kelimeleri arasındaki iklâbda,⁸⁷ Muhammed es-Sâlik tarafından Nâfi kırâatine göre okunan İsrâ Suresi 17/6. âyetteki "وَأَمَدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ" kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde⁸⁸ er-Râcil Veled Osman tarafından Nâfi kırâatine göre okunan el-Bakara Suresi 2/19. âyetteki "مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ" kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudaklar kapalıdır.⁸⁹ Buna karşın Osman Kân tarafından okunan el-Cin Suresi 72/13. âyette yer alan "يُؤْمِنُ بِرَبِّهِ" kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklar açıktır.⁹⁰

Suriye

Batı Asya ülkelerinden Suriye'de, okuyucuların ikab/ihfâ-i şefevî uygulamalarının geneline bakıldığında dudaklar tam kapalı vaziyette tatbikin yaygın olduğu görülmektedir. Suriyeli okuyucu Mutasım Billah el-Aseli tarafından okunan el-A'râf Suresi 7/157. âyette yer alan "يَأْمُرُهُمُ بِالْمَعْرُوفِ" kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudaklar kapalıdır.⁹¹ Başka bir kârif Abdülbâsit Ahmed tarafından okunan el-Enbiyâ Suresi 21/105. âyette yer alan "مَنْ بَعُدَ" kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklar kapalı vaziyettedir.⁹² Dünyaca ünlü kırâat alimi Eymen Süveyd Rüştî Âl-i İmrân Suresi 3/19. âyette yer alan "بَغِيًّا بَيْنَهُمْ" kelimeleri arasındaki iklâbı dudaklarını kapatarak uygulamaktadır.⁹³

Somali

Doğu Afrika'da yer alan Somali'de, Kur'an okuyucularından bazıları iklâb-ihfâ-i şefevîde dudakları açık vaziyette okusalar da dudaklar kapalı vaziyette uygulama yaygındır: Somalili kârif Abdürreşid Sufî el-Hadîd Suresi 57/20. Ayette yer alan "وَتَقَاخُرُ بَيْنَكُمْ" kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîyi dudakları açık vaziyette okumaktadır⁹⁴ Buna karşın Abdunnâsir Muhammed Yusuf Âl-i İmrân 3/61. Ayette yer alan "مِنْ قَوْمًا بِجَهَالَةٍ" kelimeleri arasındaki iklâbda,⁹⁵ Hüseyin Şeyh Ömer el-Hucurât Suresi 49/6. âyette yer alan "بِعَدَ"

⁸² "أقدم تسجيل صوتي مصري للقرآن الكريم عام ١٩٥٦ م | الشيخ محمد سليم | سورة مريم", YouTube (1 Nisan 2021), 01:10.

⁸³ "الشيخ عبدالفتاح الشعشاعي | الحجات والبينة وقريش | مسجد السيدة زينب 8-21-1952 م .. لأول مرة", عابقرة التلاوة, YouTube, (11 Kasım 2022), 21:51.

⁸⁴ "Powerful Recitation By Sheikh / Abdulbasit Abdulsamad", YouTube (23 Kasım 2016), 00:43.

⁸⁵ "أروع وأخضع تلاوة ستمعها في حياتك راحة لا توصف للشيخ المنشاوي (سورة ق) جودة عالية", قناة روائع الشيخ المنشاوي, YouTube (17 Şubat 2019), 01:04.

⁸⁶ "تلاوات المزامير: سيد ورده", Alfajrtv, YouTube (30 Kasım 2009), 01:04.

⁸⁷ "القرآن الكريم تلاوة موريتانية جميلة للقارئ الداهن الحزب 58-59-60", YouTube (13 Mayıs 2020), 02:32.

⁸⁸ "تلاوة خاشعة ومؤثرة للقارئ محمد السالك، تلاوة موريتانية", YouTube (2 Ekim 2021), 01:45.

⁸⁹ "سورة البقرة للقارئ الموريتاني: الراجل ول عثمان", YouTube (19 Mayıs 2020), 04:44.

⁹⁰ "القارئ عثمان كان (سورة الجن برواية حفص عن عاصم)", YouTube (8 Kasım 2022), 02:52.

⁹¹ Sümbül Efendi Cami, "Muhteşem Kur'an Tilaveti - Mutasım Billah El-Aseli | "Hatice-i Kübra Nesli" İcazet Merasimi", Facebook (26 Haziran 2022), 03,07.

⁹² "قارئ سوري يتفوق بمسابقة لتلاوة القرآن في تركيا", YouTube (18 Nisan 2022), 04:08.

⁹³ Emin Hoca ile İslami İlimler, "Şeyh Eymen Rüştü Süveyd / Al-i İmran Suresi", YouTube (17 Ocak 2022), 10:20.

⁹⁴ "صاحب القراءات العشر... نغمة زكية من أرض الصومال", YouTube (29 Mart 2018), 01:12.

⁹⁵ "تلاوة عبدالناصر محمد يوسف - الصومال", YouTube (8 Kasım 2015), 00:47.

kelimeleri arasındaki iklâbda,⁹⁶ Numan Beşir de Âl-i İmrân Suresi 3/18. âyette yer alan “فَأَمَّا بِالْقِسْطِ” kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklar kapalı vaziyette okumaktadır.⁹⁷

Sudan

Kuzey Doğru Afrika ülkelerinden Sudan’da iklâb-ihfâ’da dudakların kapalı vaziyette olduğu uygulama yaygındır. Nurin Muhammed Sıddîk Meryem Suresi 19/14. âyette yer alan “وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ” kelimeleri arasındaki iklâbı,⁹⁸ ez-Zeyn Muhammed Ahmed el-Kasas Suresi 28/19. âyette yer alan “نَفْسًا بِالْأَمْسِ” kelimeleri arasındaki iklâbı,⁹⁹ Hasan İdris Mahmud da el-Müminûn Suresi 23/104. âyette yer alan “فَكُنْتُمْ بِهَا” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîyi dudaklarını kapatarak okumaktadır.¹⁰⁰

Suudi Arabistan

Arap Yarımadası’nda nüfus itibarıyla en büyük ülke konumunda olan Suûdî Arabistan’da, Mısır’daki duruma benzer şekilde iklâb-ihfâ-i şefevîlerde dudakların açık vaziyette okunduğu görülmektedir: Kâbe imamlarından Mahir Makîlî el-Bakara Suresi 2/18. âyette yer alan “صَمُّ بُكْمٌ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde,¹⁰¹ Abdurrahman es-Sudeysi tarafından okunan el-Kehf Suresi 18/5. âyette yer alan “لَهُمْ بِهِ” kelimelerindeki ihfâ-i şefevîde,¹⁰² Nâsır el-Hutamî de Yûsuf Suresi 12/9. âyette yer alan “مِنْ بَعْدِهِ” kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklar açık vaziyette okumaktadırlar.¹⁰³

Tunus

Kuzey Afrika ülkesi Tunus’ta dudaklar kapalı vaziyette iklâb-ihfâ-i şefevînin uygulaması yaygındır: Bilal b. Mahmud tarafından okunan Meryem Suresi 19/32. âyette yer alan “وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ” kelimeleri arasındaki iklâbda,¹⁰⁴ Seyfüddin es-Selîmî tarafından okunan el-Hâkka Suresi 69/4. âyette yer alan “وَعَادًا بِالْقَارِعَةِ” kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklarını kapatmakta,¹⁰⁵ Kisai kırâatine göre el-Hümeze Suresi 104/4. ayetini okuyan Muhammed Müşfir de “الْيُنْبِذَنَّ” kelimesindeki iklâbda dudaklarını kapatmak suretiyle tecvîdi uygulamaktadır.¹⁰⁶

Umman

Arap Yarımadası’nın güneyinde yer alan Ortadoğu ülkelerinden Umman’daki Kur’ân kârîlerinin büyük çoğunluğu iklâb-ihfâ-i şefevîde dudaklarını açık bırakmak suretiyle okumaktadırlar: Huza b. Abdullah b. Salim tarafından okunan Yûsuf Suresi 12/9. âyette yer alan “مِنْ بَعْدِهِ” kelimelerindeki iklâbda,¹⁰⁷ Muhammed b. Hamdan tarafından okunan Âl-i İmrân Suresi 3/162. âyette yer alan “كَمَنْ بَاءً” kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklar açık vaziyettedir.¹⁰⁸ Buna karşın Talib b. Said tarafından okunan el-Furkân Suresi 25/12. âyette yer alan “مَكَانٍ بَعِيدٍ” kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklar kapalıdır.¹⁰⁹

Ürdün

Bir diğer Orta Doğu ülkesi Ürdün’de bazı okuyucular iklâb-ihfâ-i şefevîde dudakları açık vaziyette okuma yapsalar da dudakların kapalı vaziyette olduğu uygulama yaygındır. Yusuf b. Nuh Ahmed el-

⁹⁶ Ahmed Abanur, “Alqaari Husein Sheikh Omar”, *YouTube* (6 Aralık 2014), 00:57.

⁹⁷ BURHAN DAWAH MAN, “Somali reciter-Heart soothing Quran Recitation by Nouman Bashir part1”, *YouTube* (11 Eylül 2020), 02:29.

⁹⁸ AYAT, “تلاوة سودانية خاشعة ومؤثرة تأسر القلب من سورة مريم | الشيخ نورين محمد صديق { من المحراب } بات”, *YouTube* (26 Şubat 2019), 00:49.

⁹⁹ Mo the dealer, “تلاوة رائعة للقارئ السوداني الزين محمد- سورة القصص”, *YouTube* (4 Nisan 2011), 04:39.

¹⁰⁰ “تلاوة خاشعة من قارئ سوداني الشيخ حسن ادريس محمود”, *YouTube* (2 Aralık 2021), 00:52.

¹⁰¹ Salam | سلام | Surat Al-Baqarah Quran Recitation”, *YouTube* (3 Nisan 2022), 02:57.

¹⁰² VideoAhmd OnLine, “قرآن كريم سورة الكهف صوت السديس”, *YouTube* (26 Ekim 2017), 00:40.

¹⁰³ “سورة يوسف” بأداء محبر وخاشع للشيخ ناصر القطامي ~| رمضان 1433”, *YouTube* (9 Ekim 2021), 02:24.

¹⁰⁴ “Très belle récitation émouvante d'un imam tunisien Bilel Ben Mahmoud ! Sourate Mariem (Marie) !”, *YouTube* (15 Ağustos 2018), 01:35.

¹⁰⁵ AlArabiya العربية “ورتل القرآن | القارئ سيف الدين من تونس”, *YouTube* (5 Haziran 2018), 02:27.

¹⁰⁶ AlArabiya العربية “ورتل القرآن: محمد مشفر - تونس”, *YouTube* (19 Haziran 2015), 06:03.

¹⁰⁷ “سورة يوسف تلاوة القارئ هزاع البلوشي من سلطنة عمان”, *YouTube* (11 Nisan 2017), 02:38.

¹⁰⁸ “مسابقة القرآن الدولية إيران 2018 القارئ العماني محمد بن حمدان الذهلي”, *YouTube* (25 Nisan 2018), 00:45.

¹⁰⁹ “طالب القنوبي | سورة الفرقان تلاوة بالطابع العماني”, *YouTube* (17 Mayıs 2023), 03:44.

Vâkıa 56/24. âyette yer alan “جَزَاءَ بِمَا” kelimeleri arasındaki iklâbı dudaklar açık vaziyette okumaktadır.¹¹⁰ Buna karşın Cemal eş-Şâkir el-Bakara Suresi 2/155. âyette yer alan “وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde,¹¹¹ Hamza Muhammed el-Fâr Yûsuf Suresi 12/9. âyette yer alan “مِنْ بَعْدِهِ” kelimeleri arasındaki İklâbda,¹¹² Ahmed Harasis de el-Mümîn Suresi 40/44. âyette yer alan “بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ” kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklar kapalı vaziyette okumaktadır.¹¹³

Yemen

Orta Doğu ülkesi Yemen'deki okuyucuların iklâb-ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatmaya ihtimam gösterdikleri görülmektedir: Halil Ali es-Sağîr en-Nahl Suresi 16/119. âyette yer alan “مِنْ بَعْدِهِ” kelimeleri arasındaki iklâbda,¹¹⁴ Heysem el-Duhîn en-Nisâ Suresi 4/86. âyette yer alan “خُبَيْثٌ بِتَّحِيَةٍ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde,¹¹⁵ Vedi el-Yemenî de et-Tevbe 9/8. âyette yer alan “يُرْضَوْنَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatarak okumaktadır.¹¹⁶

Arap ülkelerinin geneline bakıldığında büyük çoğunluğun iklâb-ihfâ-i şefevîleri dudaklarını kapatmak suretiyle uyguladığı görülmektedir. Zira incelenen yirmi ülkeden Mısır ve Suûdî Arabistan başta olmak üzere Kuveyt ve Umman'daki okuyucular dudaklar açık vaziyette okuyuşu tercih etmekteyken diğerlerinde dudaklar kapalı vaziyetteki uygulama yaygındır. Video kayıtları referans alınan 66 Arap kârîden de yalnız 17'si dudaklarını açık bırakmak suretiyle iklâb-ihfâ-i şefevîyi uygulamaktadırlar. Sadece Arap ülkeleri özelinde ortaya çıkan bu durum -genel kanunun aksine- Arap dünyasında, iklâb-ihfâ-i şefevîlerde dudaklar kapalı şekilde uygulamanın yaygınlığına işaret olarak kabul edilebilir.

3.2. Diğer Müslüman Ülkelerdeki Okuyucuların İklâb/İhfâ-i Şefevî Uygulamaları

Arap olmayan lakin nüfusunun çoğunluğu Müslümanlardan oluşan bazı ülkelerdeki iklâb-ihfâ-i şefevî uygulamaları şu şekildedir:

Afganistan

Orta Asya ülkelerinden Afganistan'daki okuyucuların bazıları iklâb-ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatırken bazılarının açık vaziyette okuduğu görülmektedir: Zia ul Haq tarafından el-Mutaffifîn Suresi 83/16. âyette yer alan “كُنْتُمْ بِهِ” kelimelerindeki ihfâ-i şefevîde dudakları kapatarak okurken,¹¹⁷ Barakatullah Saleem tarafından okunan el-Beled Suresi 90/2. âyette yer alan “جَلُّ بِهَذَا” kelimeleri arasındaki iklâbda dudaklar açık vaziyettedir.¹¹⁸

Endonezya

Güneydoğu Asya ülkelerinden Endonezya'da iklâb-ihfâ-i şefevîyi dudakları açık vaziyette uygulayanlar olsa da dudaklar kapalı vaziyette uygulama yaygındır: Darwin Hasibuan tarafından okunan ez-Zümer Suresi 39/75. âyette yer alan “بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudaklar açık vaziyettedir.¹¹⁹ Buna karşın Muhammad Masood al Shahad ez-Zümer Suresi 39/75. âyette yer alan “بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde,¹²⁰ Zainuddin Saheb et-Tevbe Suresi 9/38. âyette yer alan “أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ”

¹¹⁰ Jordan TV, “القرآن الكريم | سورتي الرحمن والواقعة | بصوت القارئ يوسف بن نوح أحمد”, YouTube (1 Ağustos 2016), 08:32.

¹¹¹ Zeki الدولي ميديا, “القارئ الأردني ذو الصوت الشجي الشيخ الدكتور جمال الشاكر”, YouTube (6 Mart 2018), 00:33.

¹¹² MaHmoud HD jorDan, “القارئ الأردني حمزة الفار سورة مؤثرة يوسف عليه السلام”, YouTube (9 Eylül 2019), 04:35.

¹¹³ “استمعوا للنهائية لتلحقوا في الأفق مع هذه الآيات العظيمة”, YouTube (19 Nisan 2023), 01:52.

¹¹⁴ “أقسم بالله أنه من أجمل الأصوات الذين انجبتهم اليمن السعيد”, YouTube (3 Haziran 2018), 03:26.

¹¹⁵ “قارئ يعني في قطر يسبح المصلين بصوته”, YouTube (13 Kasım 2019), 07:04.

¹¹⁶ Almarhomah rasla, “تقرأ أن كريم 9 سورة التوبة القارئ وديع اليمني”, YouTube (2 Mayıs 2020), 03:25.

¹¹⁷ Umair Nasir, “Heart touching and Unique Quran recitation by Qari Zia ul haq(Afghan)”, YouTube (28 Haziran 2015), 00:42.

¹¹⁸ Wahid Afzalzada, “Qari Barakatullah Saleem (AL-BALAD)”, YouTube (20 Haz 2015), 00:42.

¹¹⁹ Raja Production, “Quran Recitation || Al Sheikh Qari Darwin Hasibuan Indonesia || Tilawat e Quran e Pak”, YouTube (29 Haziran 2020), 15:01.

¹²⁰ Tahjib Center, “প্রধান মুসলিম রাষ্ট্রের প্রতিনিধি এখন বাংলাদেশের ফেরাত সম্মেলনে Qari Muhammad Masood al Shahad ১০”, YouTube (4 Ocak 2023), 10:03.

kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde,¹²¹ Fadlan Zainuddin en-Nahl 16/125. âyette yer alan “وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudaklarını kapatarak okumaktadırlar.

İran

Güneybatı Asya ülkelerinden İran’da Endonezya’da olduğu gibi dudakların açık vaziyette olduğu haldeki uygulama bulunsa da genel uygulama dudakların kapatılması yönündedir: İranlı okuyucu Rahim Hakki el-En’âm Suresi 6/151. âyette yer alan “وَصِيكُم بِهِ” kelimelerindeki ihfâ-i şefevîyi dudaklarını kapatmadan okumaktadır.¹²² Mehdi Seyyafzade Lokmân Suresi 31/33. âyette yer alan “يَعُرِّتْكُمْ بِاللَّهِ” kelimesindeki ihfâ-i şefevîyi,¹²³ Kerim Mansuri eş-Şems Suresi 91/14. âyette yer alan “رَبُّهُمْ بِذَنبِهِمْ” kelimeleri arasında yer alan ihfâ-i şefevîyi,¹²⁴ Ebu’l-Kasimi el-Bakara Suresi 2/251. âyette yer alan “فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîyi dudaklarını kapatarak okumaktadır.¹²⁵

Pakistan

Güney Asya ülkesi Pakistan’da, iklâb-ihfâ-i şefevîde dudakların kapatılarak okunması yaygındır: Obaid Ur Rehman en- Nisâ Suresi 4/24. âyette yer alan “فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîyi,¹²⁶ Syed Sadaqat Ali et-Teğâbün Suresi 64/6. âyette yer alan “رُسُلَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ” kelimelerindeki ihfâ-i şefevîyi,¹²⁷ Syed Anwar ul Hassan tarafından el-Hâkka Suresi 69/4. âyette yer alan “وَعَادَ بِالْفَارِعَةِ” kelimeleri arasındaki iklâbı dudaklarını kapatarak okumaktadırlar.¹²⁸

Malezya

Güneydoğu Asya ülkesi Malezya da Pakistan’da olduğu gibi iklâb-ihfâ-i şefevîde dudakların kapalı vaziyette uygulamanın yaygın olduğu ülkelerdendir: Muhammad Umar Syazuli tarafından okunan er-Rûm Suresi 30/3. âyette yer alan “مِنْ بَعْدِ” kelimeleri arasındaki iklâbda,¹²⁹ Wan Ainuddin Hilmi Abdullah tarafından okunan Lokmân Suresi 31/15. âyette yer alan “فَأَنْبِئْكُمْ بِمَا” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde,¹³⁰ H. Nanang Qosim tarafından okunan el-Ankebût Suresi 29/49. âyette yer alan “أَيُّتُ بَيِّنَاتٍ” kelimeleri arasındaki ihfâ-i şefevîde dudaklar kapalıdır.

Türkiye

Giriş bölümünde ifade edildiği üzere ülkemizdeki bazı yazarlar dudakların açık vaziyette olduğu uygulama şeklinin daha doğru olduğunu savunsalar da Türkiye’de iklâb-ihfâ-i şefevîde, dudakların kapatılması şeklindeki uygulama yaygındır:¹³¹

Merhum Abdurrahman Gürses tarafından okunan Yûnus Suresi 10/4. âyette yer alan “الَّذِي بِمَا” kelimelerde yer alana iklâbda,¹³² Fatih Çollak,¹³³ merhum İsmail Biçer¹³⁴ ve Ramazan Pakdil¹³⁵ tarafından okunan

¹²¹ Ask Islamic Media, “Qari Zainuddin Saheb(Indonesia) Beautiful Recitation of Holy Quran 6 Jan 2020 Panskura West Bengal”, *YouTube* (7 Ocak 2020), 02:22.

¹²² nayikalbim, “İranlı hafız Rahim Haki Kuran 2010 Ramazan TRT”, *dailymotion*, 02:05

¹²³Doğal Manzaralar, “Hafız Mehdi Seyyafzade - Lokman Suresi”, *YouTube* (10 Aralık 2011), 04:35.

¹²⁴ Dergah-ı Felah, “İranlı hafız Kerim Mansuri. Yıllar önce Arap Birliğinde okuduğu kıraat.”, *YouTube* (13 Eylül 2016), 06:00.

¹²⁵Kur’an Meclisi, “Bu tilaveti kimler hatırlıyor ? | Ebul Kasimi Efsane Okuyuş”, *YouTube* (6 Aralık 2019), 01:41.

¹²⁶ EMI Pakistan, “Al Quran-ul-Hakim (Qari Obaid-ur-Rehman) Sipaarah 5 part 1”, *YouTube* (24 Haziran 2015), 00:52.

¹²⁷ Al Quran Studio5, “Surah Taghabun | Qari Syed Sadaqat Ali | AlQuran Studio5 | Surah 64 Chapter 64 At Taghabun”, *YouTube* (10 Nisan 2020), 03:59.

¹²⁸ Sabir Naat Studio, “Letst Tilawt ||Qari Syed Anwar ul Hassan Sha|| New Mehfil Husn Qiraat Bhakkar 2023”, *YouTube* (30 Mart 2023), 12:36.

¹²⁹ Huwis_qarnii, “Muhammad Umar Syazuli - #Malaysia || 2022 Kuwait International Quran Recitation Competition”, *YouTube* (22 Ekim 2022), 02:05.

¹³⁰ Berita RTM, “3 PESERTA TERBAIK LELAKI TILAWAH AL QURAN ANTARABANGSA 1436H/2015”, *YouTube* (14 Haziran 2015), 16:28.

¹³¹ Ülkemizdeki durumu daha sağlıklı tespit için Cumhuriyet dönemindeki Reîsü'l-Kurrâların kayıtlarına erişilmeye çalışılmıştır. Ancak şu anda Reîsü'l-Kurrâlık vazifesi uhdesinde bulunan eden Mustafa Demirkan, merhum Reîsü'l-Kurrâlar Mehmet Rüşti Aşıkutlu, Gönenli Mehmet Öğütçü, Ahmet Arslanlar’ın kayıtlarına, talebeleri vasıtasıyla ulaşılmaya çalışılsa da erişilememiştir.

¹³² Mustafa Özcan Güneşdoğdu, “Hayal gibi Abdurrahman Gürses Hocamızın 1976 yılı kaydı”, *YouTube* (19 Ocak 2018), 03:54.

¹³³ Kuran Mektebi, “Humeze suresi anlamı dinle Fatih Çollak (Humeze suresi arapça yazılışı okunuşu ve mealı)”, *YouTube* (24 Şubat 2020), 00:35.

¹³⁴ murat gültekin, “Hümeze Suresi - İsmail BİÇER”, *YouTube* (19 Haziran 2018), 00:23.

Hümeze Suresi 104/4. âyette yer alan “لِيُنَبِّئَنَّ” kelimesinde vaki iklâbda, Mehmet Ali Sarı tarafından okunan el-Hadîd Suresi 57/20. âyette yer alan “بَيْنَكُمْ وَتَفَاخُرُ” kelimeleri arasındaki iklâbda¹³⁶ dudaklar kapalıdır.

Görüldüğü üzere Arap olmayan ülkelerin çoğunluğunda da iklâb-ihfâ-i şefevîde dudakların açık değil kapalı vaziyette olduğu uygulama yaygındır. Buna göre dünya genelindeki Müslümanların iklâb-ihfâ-i şefevîde dudaklar kapalı vaziyette uygulama yaptıkları söylenebilir. Meselenin nazarî boyutunun da dudakların kapalı olması şeklindeki uygulamaya işaret ettiği dikkate alınır ise iklâb-ihfâ-i şefevîyi uygulama esnasında dudakların kapalı vaziyette bulunmasının doğru uygulama olduğu ifade edilebilir.

4. Sonuç

İklâb/ihfâ-i şefevînin nasıl tatbik edileceği mevzusu, özellikle son dönemlerde, teknolojik imkanların artmasına paralel olarak, dünyanın çeşitli bölgelerindeki farklı okuyuşlara erişebilme imkanının da katkısıyla tartışmalı mevzularından biri haline gelmiştir. Bu tartışmalara ilmi bir zemin kazandırabilme gayesiyle hazırlanan bu çalışmada, taranan 41 Arapça kaynağın birçoğunda iklâb-ihfâ-i şefevînin tanımı bulunsa da dudakların alacağı şekil vs. hakkında açık bir tarife yer verilmediği görülmüştür. Uygulamanın nasıl olması gerektiğiyle alakalı tarif bulunan eserlerin çoğunluğunda ise iklâb-ihfâ-i şefevîyi uygularken dudakların kapatılması gerektiğine dair uyarı ya da işaret yer aldığı tespit edilmiştir. Bunun yanında birkaç eserde, iklâb-ihfâ-i şefevînin doğru şekilde uygulanabilmesinin dudakların açık bırakılmasıyla mümkün olabileceğine işaret edildiği görülmüştür. Bu beyanı ihtiva eden eserlerin ve müelliflerinin künyesine bakıldığında, eserlerin hemen hepsinin yakın dönemlerde yazıldığı ve -bir tanesi hariç- hepsinin de Mısır menşeli olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Meselenin tatbikî boyutuna bakıldığında ise hem Arap hem de sair İslâm ülkelerinin genelinde iklâb-ihfâ-i şefevîde dudakların kapatılarak okunduğu tespit edilmiştir. Zira kayıtları dinlenen 20 Arap ülkesindeki 66 kâriden, ağırlıkla Mısır, Suûdî Arabistan, Kuveyt ve Umman’da bulunan, 17’si dışındaki tamamı; sair İslâm ülkelerindeki 20 kâriden 3 tanesi hariç hepsi iklâb-ihfâ-i şefevîde dudaklar kapalı vaziyette okunmaktadır. Bu sonuç da Kur’ân tilavetinde Arapların okuyuşunun sorgusuz şekilde esas alınması gerektiğini savunan kimseler için önemli bir referans olmalıdır. Ayrıca Mısır özelinde yapılan tahkik neticesinde, 1906 ve 1952 yıllarında kaydedilen bölgedeki meşhur iki kârînin tilâvetinde, iklâb ve ihfâ-i şefevî esnasında dudakların kapalı olduğu, sonraki dönem okuyucuların kayıtlarında ise dudaklar kapatılmadan okunduğu görülmüştür. Ortaya çıkan bu sonuç, problemin nazarî boyutuyla birlikte değerlendirildiğinde, Eymen Rüşdî Süveyd’in, iklâb-ihfâ-i şefevînin uygulamasında yaşanan kırılmaya Mısır’daki okuyucuların kaynaklık ettiğine dair verdiği bilgiyi desteklemektedir.

Meseleye dair hem klasik-modern kaynaklarda verilen bilgiler hem de Müslüman ülkelerdeki kârîlerin tatbikatları üzerinden yapılan inceleme neticesinde ulaşılan bulgular, iklâb ve ihfâ-i şefevînin *hâlis mîm* ile, dudaklar kapatılarak uygulanmasının daha doğru kabul edildiğini ifade için yeterli görünmektedir. Farklı saiklerle ihtilaf yaşanan kırâat ve tecvîde dair meselelerde, Kur’ân kıraatinin uyulması gereken (tabi olunan) bir sünnet (الْقِرَاءَةُ سُنَّةٌ مُّبْتَعَةٌ) olduğu hususunun dikkate alınması, kıyasa dayalı uygulamalar yerine fem-i muhsin üstattan ahzedilen usulün esas alınması en isabetli tutum olacaktır.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

¹³⁵ Söğütlü Köyü Câmii, “(104) Hümeze Suresi - Ramazan Pakdil Hoca Efendi”, *YouTube* (23 Şubat 2021), 00:48.

¹³⁶ Bünyamin Aydoğdu, “Doktor Mehmet Ali SARI Kuran Tilaveti”, *YouTube* (12 Nisan 2018), 01:35.

Kaynaklar

- Ahmed Abanur, "Alqaari Husein Sheikh Omar". *YouTube*. Yayın Tarihi 6 Aralık 2014.
https://www.youtube.com/watch?v=uFBa0Lhu-fE&ab_channel=AhmedAbanur
- Al Quran Studio5, "Surah Taghabun | Qari Syed Sadaqat Ali | AlQuran Studio5 | Surah 64 Chapter 64 At Taghabun". *YouTube*. Yayın Tarihi 10 Nisan 2020.
https://www.youtube.com/watch?v=yYqq2i3Z-gs&ab_channel=AlQuranStudio5
- AlArabiya العربية, "ورتل القرآن | القارئ سيف الدين من تونس". *YouTube*. Yayın Tarihi 5 Haziran 2018.
https://www.youtube.com/watch?v=zMYsCAXKpY4&ab_channel=AlArabiya%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9
- AlArabiya العربية, "ورتل القرآن: محمد مشفر - تونس". *YouTube*. Yayın Tarihi 19 Haziran 2015.
https://www.youtube.com/watch?v=cnx4rmDAF58&ab_channel=AlArabiya%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9
- Alfajrtv, "تلاوات المزامير: سيد وردة". *YouTube*. Yayın Tarihi 30 Kasım 2009.
https://www.youtube.com/watch?v=UtVXoz4qJSI&ab_channel=alfajrtv
- alisalah_omar, "سورة محمد ﷺ - القارئ". *YouTube*. Yayın Tarihi 27 Ekim 2020.
https://www.youtube.com/watch?v=nbBmYAgzmMg&ab_channel=alisalah_omar
- almarhomah rasla, "قرآن كريم 9 سورة التوبة القارئ وديع اليميني". *YouTube*. Yayın Tarihi 2 Mayıs 2020.
https://www.youtube.com/watch?v=e_go86Fje9Q&ab_channel=almarhomahrasla
- Al-Rowad Qatar, "القارئ سعود الهاجري - قراء من قطر". *YouTube*. Yayın Tarihi 24 Temmuz 2013.
https://www.youtube.com/watch?v=OBREncfIbE&list=FLI7H5Vkj7G2Yd2xoWRhrA&ab_channel=Al-RowadQatar
- Al-Rowad Qatar, "القارئ معاذ القاسمي - قراء من قطر". *YouTube*. Yayın Tarihi 20 Ekim 2013.
https://www.youtube.com/watch?v=uc3s3dKjJOM&ab_channel=Al-RowadQatar
- Althekr Alhakeem, "القارئ البحريني محمود سلمان الإسكافي - طهران". *YouTube*. Yayın Tarihi 18 Haziran 2012.
https://www.youtube.com/watch?v=n47u0yOqgSg&ab_channel=AlthekrAlhakeem
- Ask Islamic Media, "Qari Zainuddin Saheb(Indonesia) Beautiful Recitation of Holy Quran 6 Jan 2020 Panskura West Bengal". *YouTube*. Yayın Tarihi 7 Ocak 2020.
https://www.youtube.com/watch?v=N_d5njzXn4&ab_channel=AskIslamicMedia
- Bakırcı, Fetullah. *Kur'ân Kırrâatinde Fem-i Muhsin Kavramı*. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
<https://openaccess.izu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12436/2329>
- Başkan, Ömer. "Kur'an Tilavetinde Teorik ve Pratik Düzeyde Zuhur Etmiş Bazı Farklılıklar Üzerine Bir Değerlendirme". *İlahiyat Akademi Dergisi* 10 (2019), 143-168.
- Berita RTM, "3 PESERTA TERBAIK LELAKI TILAWAH AL QURAN ANTARABANGSA 1436H/2015". *YouTube*. Yayın Tarihi 14 Haziran 2015.
https://www.youtube.com/watch?v=HI6XXZjoE68&ab_channel=BeritaRTM
- BURHAN DAWAH MAN, "Somali reciter-Heart soothing Quran Recitation by Nouman Bashir part1". *YouTube*. Yayın Tarihi 11 Eylül 2020.
https://www.youtube.com/watch?v=1zVjUTjS9o&ab_channel=BURHANDAWAHMAN
- Bünyamin AYDOĞDU, "Doktor Mehmet Ali SARI Kuran Tilaveti". *YouTube*. Yayın Tarihi 12 Nisan 2018.
<https://www.youtube.com/watch?v=5MJCjsDiXfy>
- Çiftçi, Ali. "Kur'an Okuyucularının Uygulamasında İttifak Sağlayamadıkları Bir Konu Olan İklâb'ın Değerlendirilmesi". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2011), 237-256.

- Dergah-ı Felah, "İranlı hafız Kerim Mansuri. Yıllar önce Arap Birliğinde okuduğu kıraat". *YouTube*. Yayın Tarihi 13 Eylül 2016. https://www.youtube.com/watch?v=j7Vvo3VEkWs&ab_channel=Dergah-%C4%B1Felah
- Doğal Manzaralar, "Hafız Mehdi Seyyafzade- Lokman Suresi". *YouTube*. Yayın Tarihi 10 Aralık 2011. https://www.youtube.com/watch?v=XozvOHVwIyg&ab_channel=NaturalLandscapes
- Ebü'l-Vefa b. Ali. *el-Kavlü's-sedîd fi ilmi't-tecvîd*. Mansura: Daru'l-Vefa, 2003.
- ed-Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân (ö. 444/1053). *Câmiu'l-beyân fi'l-kırâati's-seb'*. BAE: Câmîatiü's-Şêriga, 2007.
- ed-Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân. *et-Tahdîd fi'l-itkân ve't-tecvîd*. Bağdat: Daru'l-Enbâr, 1988.
- ed-Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Osmân. *et-Teysîr fi'l-Kırâati's-Seb'a*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1980.
- ed-Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed el-Bennâ (ö. 1117/1705). *İthafü fudalâi'l-beşer fi'l-kırâati'l-erbeate aşer*. Lübnan: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 3. Basım, 2006.
- el-Bedvî, Mahmud Sibeveyh. *Kitâbü'l-vecîz fi ilmi't-tecvîd*. ty, yy.
- el-Himsî, Muhammed Hasan. *el-Muhtasaru'l-müfid fi ilmi't-tecvîd*. Beyrut: Daru'l-İman, ty.
- el-İşbîlî, İbn Şureyh (ö. 476/1084), *el-Kâfi fi'l-kırâati's-seb'*, thk. Ahmed Mahmud Abdu's-Semi Şafiî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.
- el-Mekrûş, el-Muhtârü'l-Müşrî. *Keyfe negraü'l-kurâni'l-kerîm bi rivâyeti'l-imâm kâlûn ani'n-nâfi'l-medenî*. Malta: yy. 2001.
- el-Mersafî, Abdülfettah. *Kitâbü hidayetü'l-kârî ilê tecvîdi kelêmi'l-bârî*. Medine: Mektebetü Tayyibe, ty.
- EMI Pakistan, "Al Quran-ul-Hakim (Qari Obaid-ur-Rehman) Sipaarah 5 part 1". *YouTube*. Yayın Tarihi 24 Haziran 2015. https://www.youtube.com/watch?v=fXKM7uBiF_M&ab_channel=EMIPakistan
- Emin Hoca ile İslami İlimler, "Şeyh Eymen Rüşdü Süveyd / Al-i İmran Suresi". *YouTube*. Yayın Tarihi 17 Ocak 2022), 10:20. https://www.youtube.com/watch?v=S1bPGkdDHLw&ab_channel=EminHocaile%C4%B0slami%C4%B0limler
- en-Nüveyrî, Ebü'l-Kâsım Muhibbi'd-Dîn. *Şerhu tayyibeti'n-neşr*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Faryal Zekeriyya el-Abd. *el-Mîzân fi ahkâmi't-tecvîdi'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru'l-İlmiyye, ty.
- Fırat, Yavuz. "Kur'an Tilâvetinde Arap ve Türkler Arasındaki Farklılıklar". *Bilimname* 1 (2014), 25-50. <https://dergipark.org.tr/pub/bilimname/issue/3498/47532>
- greenheart330, "من قراء الكويت الشيخ فهد الكندري سورتي عم والنازعات". *YouTube*. Yayın Tarihi 20 Aralık 2012. https://www.youtube.com/watch?v=jhusAmCEV0s&ab_channel=greenheart330
- Halil b. Ahmed, Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmed b.Amr Ferahidi (175/791). *Kitâbü'l-ayn*, thk. Mehdi Mahzumi, İbrâhim Samerrai. Lübnan: Daru Meketebet' il-Hilâl, ty.
- huwis_qarnii, "Muhammad Umar Syazuli - #Malaysia || 2022 Kuwait International Quran Recitation Competition". *YouTube*. Yayın Tarihi 22 Ekim 2022. https://www.youtube.com/watch?v=w-rYaq2PKvc&ab_channel=huwis_qarnii
- İbn Balbân, Muhammed b. Bedruddîn el-Hanbelî. *Buğyetü'l-müstefîd fi ilmi't-tecvîd*. Lübnan: Daru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2001.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî (ö. 711/1311). *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: Daru Sadır, 2011.

- İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî (ö. 833/1429). *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-aşr*. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2011.
- İbnü'l-Bâziş, Ebu'l-Hasan. *el-İkna' fi'l-kırââti's-seb'*. yy. Daru's-Sahâbe li't-Türâs, ty.
- İbnü'l-Cezerî, *Şerhu tayyibeti'n-neşr*. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- İbnü'l-Gâsih, Ebül-Kasım. *Kitâbü sirâci'l-kârii'l-müptedî ve tezkêru'l-mukrii'l-müntehî*. Mısır: Matbaatü Mustafa Elbebî el-Halebî, 3. Basım, 1954.
- İslamitische filmpjes, "Mohammed Irshaad (blind brother) Taraweeh 2017 Algerie - Night 1 - 1438". *YouTube*. Yayın Tarihi 29 Mayıs 2017. https://www.youtube.com/watch?v=vA3_XH10OdE&ab_channel=Islamitischefilmpjes
- ismailrao, "10 المقدمه الجزرية في علم التجويد - د.أيمن رشدي سويد 10". *YouTube*. Yayın Tarihi 31 Mart 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=wGypTG6g8yU>
- İzmirli İsmail Hakkı. *Tarih-i Kur'ân*. nşr. Melikşah Sezen. Konya: Çizgi Kitabevi, 2019.
- Kâbil Nasr. *Gâyetü'l-mürîd fi ilmi't-tecvîd*. Kahire: 7. Basım, ty.
- Koç, Mehmet Akif. "Kur'an Kırâatinde Türklere Özgü Mahalli Okuyuş Sorunu". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51:2 (2010), 79-91.
- Kur'an Meclisi, "Bu tilaveti kimler hatırlıyor ? | Ebul Kasimi Efsane Okuyuş". *YouTube*. Yayın Tarihi 6 Aralık 2019. https://www.youtube.com/watch?v=IlrxlXMFbqM&ab_channel=Kur%27anMeclisi
- Kur'an Meclisi, "Iraklı Hafız Mükemmel Tilavet". *YouTube*. Yayın Tarihi 28 Aralık 2019. https://www.youtube.com/watch?v=WUkRnUrC8d8&ab_channel=Kur%27anMeclisi
- Kuran Mektebi, "Humeze suresi anlamı dinle Fatih Çollak (Humeze suresi arapça yazılışı okunuşu ve mealı)", *YouTube*. Yayın Tarihi 24 Şubat 2020. https://www.youtube.com/watch?v=HwR_S6mxMuc&ab_channel=KuranMektebi
- Listen The Quran, "القارئ البحريني انس العمادي ~ تلاوة رائعة". *YouTube*. Yayın Tarihi 8 Nisan 2013. https://www.youtube.com/watch?v=Apy9vHdCXyU&ab_channel=ListenTheQuran
- Madazlı, Ahmet. "İklâb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 27.
- Mekkî b. Ebû Talib, Ebû Muhammed b. Hammus b. Muhammed (437/1845). *er-Riaye: li-tecvîdi'l-kıraa ve tahkiki lafzi't-tilave*. Kahire: Mektebü Kurtuba, 2005.
- MaHmouD HD jorDAn, "القارئ الأردني حمزة الفار سورة مؤثرة يوسف عليه السلام". *YouTube*. Yayın Tarihi 9 Eylül 2019. https://www.youtube.com/watch?v=llo5FNCvOnE&ab_channel=MaHmouDHDjorDAn
- Mo the dealer, "تلاوة رائعة للقارئ السوداني الزين محمد- سورة القصص". *YouTube*. Yayın Tarihi 4 Nisan 2011. https://www.youtube.com/watch?v=dVJqvOcnPuo&ab_channel=Mothedealer
- murat gültekin, "Hümeze Suresi - İsmail BİÇER". *YouTube*. Yayın Tarihi 19 Haziran 2018. https://www.youtube.com/watch?v=SwOi6Ye9gB8&ab_channel=muratg%C3%BCltekin
- Mustafa Özcan Güneşdoğdu, "Hayal gibi Abdurrahman Gürses Hocamızın 1976 yılı kaydı". *YouTube*. Yayın Tarihi 19 Ocak 2018. https://www.youtube.com/watch?v=bOnJJa3hxcg&ab_channel=Mustafa%C3%96zcanG%C3%BCne%C5%9Fdo%C4%9Fdu
- nayikalbim, "İrânlı hafız Rahim Haki Kuran 2010 Ramazan TRT", *dailymotion*. <https://www.dailymotion.com/video/xepg3m>
- QAYUM TV, "2013-1434 Night 5 Taraweeh in Algeria Part 1/2 Beautiful Recitation". *YouTube*. Yayın Tarihi 14 Tem 2013. https://www.youtube.com/watch?v=Z8RoG7xvbDE&ab_channel=QAYUMTV

- Qur'an TV, "اشهر القراء العراقيين الذين ابدعوا في تلاوة القرآن الكريم بأجمل الاصوات والاطوار". *YouTube*. Yayın Tarihi 28 Eylül 2020.
https://www.youtube.com/watch?v=Zl0CIRokERk&ab_channel=%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D8%A2%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D9%8A%D9%85%2FOur%27anTV
- Quran Universe, "amazing quran recitation by Moroccan sheikh alias hajri-suruah al naml". *YouTube*. Yayın Tarihi 5 Kasım 2019.
https://www.youtube.com/watch?v=NjgXCOYMGaU&ab_channel=QuranUniverse
- Quran Universe, "quran recitation suruah alrum (the romans) by algerian blind sheikh mohamed irshad". *YouTube*. Yayın Tarihi 26 Ocak 2020.
https://www.youtube.com/watch?v=etzEhyxPInc&ab_channel=QuranUniverse
- Quran Universe, "very beautiful quran recitation by moroccan sheikh moaz aldouaik". *YouTube*. Yayın Tarihi 14 Kasım 2019.
https://www.youtube.com/watch?v=18Dr3Qoin3E&ab_channel=QuranUniverse
- Raja Production, "Quran Recitation || Al Sheikh Qari Darwin Hasibuan Indonesia || Tilawat e Quran e Pak". *YouTube*. Yayın Tarihi 29 Haziran 2020.
https://www.youtube.com/watch?v=ekcnwxCWprM&ab_channel=RajaProduction
- Sabir Naat Studio, "Letst Tilawt ||Qari Syed Anwar ul Hassan Sha|| New Mehfil Husn Qiraat Bhakkar 2023". *YouTube*. Yayın Tarihi 30 Mart 2023.
https://www.youtube.com/watch?v=NbO0jlfkRag&ab_channel=SabirNaatStudio
- Salam | سلام | "سورة البقرة القارئ الشيخ ماهر المعيطي القران الكريم مباشر", Surat Al-Baqarah Quran Recitation". *YouTube*. Yayın Tarihi 3 Nisan 2022.
https://www.youtube.com/watch?v=IBmnxhiMzc&ab_channel=Salam%7C%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85
- Söğütlü Köyü Câmii, "(104) Hümeze Sûresi - Ramazan Pakdil Hoca Efendi". *YouTube*. Yayın Tarihi 23 Şubat 2021.
https://www.youtube.com/watch?v=Mj4zFGzMK2Q&ab_channel=S%C3%B6%C4%9F%C3%BCTl%C3%BCK%C3%B6y%C3%BCC%C3%A2mii
- Sümbül Efendi Cami , "Muhteşem Kur'an Tilaveti - Mutasım Billah El-Aseli | "Hatice-i Kübra Nesli" İcazet Merasimi" Facebook. Yayın Tarihi 26 Haziran 2022.
<https://www.facebook.com/watch/?v=761363138214262>
- Tahjib Center, "প্রধান মুসলিম রাষ্ট্রের প্রতিনিধি এখন বাংলাদেশের ফেরাত সম্মেলনে Qari Muhammad Masood al Shahad id". *YouTube*. Yayın Tarihi 4 Ocak 2023.
https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=nCQymhU3vxY&ab_channel=TahjibCenter
- The Holy Quran Recitation, "Beautiful Quran recitation from Sheikh Hisham Harraz Morocco". Facebook. Yayın Tarihi 8 Mayıs 2019.
<https://www.facebook.com/watch/?v=2367835263248379>
- Umair Nasir, "Heart touching and Unique Quran recitation by Qari Zia ul haq(Afghan)". *YouTube*. Yayın Tarihi 28 Haziran 2015.
https://www.youtube.com/watch?v=3JzfHMg7Grw&ab_channel=UmairNasir
- VideoAhmd OnLine, "قران كريم سورة الكهف صوت السديس". *YouTube*. Yayın Tarihi 26 Ekim 2017.
https://www.youtube.com/watch?v=IIDahzcSRs8&ab_channel=VideoAhmdOnLine
- Wahid Afzalzada, "Qari Barakatullah Saleem (AL-BALAD)". *YouTube*. Yayın Tarihi 20 Haz 2015.
https://www.youtube.com/watch?v=w8H1GD32w6k&ab_channel=WahidAfzalzada
- الأبرار تيوب, "قارئ فلسطيني يبدع ويتفوق على مشاهير قراء العالم", *YouTube*. Yayın Tarihi 5 Kasım 2017.
<https://youtu.be/PRsF3ornRgo?si=cBauJC0g2EDPEcdN>
- أحمد القحطاني, "سورة مريم I محمد رشاد الشريف"رحمه الله", *YouTube*. Yayın Tarihi 10 Eylül 2018.
https://www.youtube.com/watch?v=zSUD_v-

[V2IM&ab_channel=%D8%A3%D8%AD%D9%85%D8%AF%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%AD%D8%B7%D8%A7%D9%86%D9%8A](https://www.youtube.com/watch?v=WluX6MgMLA&ab_channel=SharjahRadioQuran%D8%A5%D8%B0%D8%A7%D8%B9%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%AD%D8%B7%D8%A7%D9%86%D9%8A)

”قراء الإمارات | القارئ: سلطان الحوسني من الأمانة الإماراتيين في الشارقة“، إذاعة القرآن الكريم من الشارقة
Temmuz 2019.

https://www.youtube.com/watch?v=WluX6MgMLA&ab_channel=SharjahRadioQuran%D8%A5%D8%B0%D8%A7%D8%B9%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D8%A2%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D9%8A%D9%85%D9%85%D9%86%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%A7%D8%B1%D9%82%D8%A9

”القارئ أحمد عبدالكريم بن عيد II صلاة التراويح 13 رمضان“، إذاعة القرآن الكريم من الشارقة

https://www.youtube.com/watch?v=SbHVGxa-Okk&ab_channel=SharjahRadioQuran%D8%A5%D8%B0%D8%A7%D8%B9%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D8%A2%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D9%8A%D9%85%D9%85%D9%86%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%A7%D8%B1%D9%82%D8%A9

”تلاوة عبدالناصر محمد يوسف - الصومال“، الأمانة العامة لمسابقة القرآن الكريم

https://www.youtube.com/watch?v=Jr-nFsCSq78&ab_channel=%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%85%D8%A7%D9%86%D8%A9%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%85%D8%A9%D9%84%D9%85%D8%B3%D8%A7%D8%A8%D9%82%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D8%A2%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D9%8A%D9%85

”أقسم بالله أنه من أجمل الأصوات الذين انجبتهم اليمن السعيد“، أنصر نبيك محمد

https://www.youtube.com/watch?v=RgeSmjXV4GQ&ab_channel=%D8%A3%D9%86%D8%B5%D8%B1%D9%86%D8%A8%D9%8A%D9%83%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF

”Très belle récitation émouvante d'un imam tunisien Bilel Ben Mahmoud ! Sourate Mariem (

Marie)“ . *YouTube*. Yayın Tarihi 15 Ağustos 2018. https://www.youtube.com/watch?v=r0bcty1he0&ab_channel=%D8%A8%D9%86%D9%85%D9%88%D8%B3%D9%89%D8%B9%D9%85%D8%A7%D8%AF

”القرآن الكريم تلاوة موريتانية جميلة للقارئ الداهن الحزب 58-59-60“، تلاوات ونصوص محظورية موريتانية

Mayıs 2020.
https://www.youtube.com/watch?v=rzK7VvGbrjg&ab_channel=%D8%AA%D9%84%D8%A7%D9%88%D8%A7%D8%AA%D9%88%D9%86%D8%B5%D9%88%D8%B5%D9%85%D8%AD%D8%B8%D8%B1%D9%8A%D8%A9%D9%85%D9%88%D8%B1%D9%8A%D8%AA%D8%A7%D9%86%D9%8A%D8%A9

”تلاوة خاشعة ومؤثرة القارئ محمد السالك، تلاوة موريتانية“، تلاوة موريتانية

https://www.youtube.com/watch?v=B1g2l8nbQaY&ab_channel=%D8%AA%D9%84%D8%A7%D9%88%D8%A9%D9%85%D9%88%D8%B1%D9%8A%D8%AA%D8%A7%D9%86%D9%8A%D8%A9

”القرآن الكريم | سورتي الرحمن والواقعة | بصوت القارئ يوسف بن نوح أحمد“، Jordan TV، التلفزيون الأردني

1 Ağustos 2016.
https://www.youtube.com/watch?v=Il5WQL_S60E&ab_channel=%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%84%D9%81%D8%B2%D9%8A%D9%88%D9%86%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B1%D8%AF%D9%86%D9%8AJordanTV

”تلاوة بصوت القارئ الكويتي عبد الله احمد في الصحن الحسيني“، دار القرآن الكريم في العتبة الحسينية المقدسة

Temmuz 2015.
https://www.youtube.com/watch?v=ekL1DdafgUc&ab_channel=%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D8%A2%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D9%8A%D9%85%D9%81%D9%8A%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%AA%D8%A8%D8%A9%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%B3%D9%8A%D9%86%D9%8A%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%82%D8%AF%D8%B3%D8%A9

- YouTube. Yayın Tarihi 10 Şubat 2016. "القارئ قاسم القطري || من سورة الدخان || المحفل القرآني الأسبوعي 1437هـ", دار القرآن الكريم في العتبة العلوية المقدسة
https://www.youtube.com/watch?v=sMS_gvshDvA&ab_channel=%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D8%A2%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D9%8A%D9%85%D9%81%D9%8A%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%AA%D8%A8%D8%A9%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%84%D9%88%D9%8A%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%82%D8%AF%D8%B3%D8%A9
- YouTube. Yayın Tarihi 29 Mart 2020. "القران الكريم بصوت القارئ الشيخ نورالدين سليم بالطور العراقي المبكي والحزين اجمل صوت عراقي جديد", رضا مهدي الشبكي
https://www.youtube.com/watch?v=6uy4BQzgoB4&ab_channel=%D8%B1%D8%B6%D8%A7%D9%85%D9%87%D8%AF%D9%8A%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%A8%D9%83%D9%8A
- YouTube. Yayın Tarihi 2 Şubat 2020. "القران الكريم بصوت المرحوم القارئ الشيخ وليد ابراهيم الدليمي ماتيسر من سورة الرجاء الاشتراك", رضا مهدي الشبكي
https://www.youtube.com/watch?v=o7p7tcu8PbU&ab_channel=%D8%B1%D8%B6%D8%A7%D9%85%D9%87%D8%AF%D9%8A%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%A8%D9%83%D9%8A
- YouTube. Yayın Tarihi 2 Aralık 2021. "تلاوة خاشعة من قارئ سوداني الشيخ حسن ادريس محمود", روائع السوني
https://www.youtube.com/watch?v=5ajN56RqWPo&ab_channel=%D8%B1%D9%88%D8%A7%D8%A6%D8%B9%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%80%D9%80%D9%80%D9%88%D9%86%D9%8A
- YouTube. Yayın Tarihi 6 Mart 2018. "القارئ الأردني ذو الصوت الشجي الشيخ الدكتور جمال الشاكر", زكي الدولي ميديا
https://www.youtube.com/watch?v=aHZHCnJBejY&ab_channel=%D8%B2%D9%83%D9%8A%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D9%84%D9%8A%D9%85%D9%8A%D8%AF%D9%8A%D8%A7
- YouTube. Yayın Tarihi 17 Mayıs 2023. "طالب القنوبي | سورة الفرقان تلاوة بالطابع العماني", طالب القنوبي
https://www.youtube.com/watch?v=TgT5FMBwaIM&ab_channel=%D8%B7%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%A7%D9%84%D9%82%D9%86%D9%88%D8%A8%D9%8A
- YouTube. Yayın Tarihi 19 Mayıs 2020. "سورة البقرة للقارئ الموريتاني : الراجل ول عثمان", ظهور العيس
https://www.youtube.com/watch?v=Yamj0gwRtPc&ab_channel=%D8%B8%D9%87%D9%88%D8%B1%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%8A%D8%B3
- YouTube. Yayın Tarihi 11 Kasım 2022. "الشيخ عبدالفتاح الشعشاعي | الحجرات والبينة وقريش | مسجد السيدة زينب 21-8-1952 م .. لأول مرة", عباقرة التلاوة
https://www.youtube.com/watch?v=5vpcRsily4&ab_channel=%D8%B9%D8%A8%D8%A7%D9%82%D8%B1%D8%A9%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%84%D8%A7%D9%88%D8%A9
- YouTube. Yayın Tarihi 21 Haziran 2016. "ورتل القرآن: القارئ الليبي عبدالرزاق مقام", العربية
https://www.youtube.com/watch?v=2oxgItvR_8A&ab_channel=AlArabiya%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9
- YouTube. Yayın Tarihi 9 Haziran 2023. "المصحف المرتل للقارئ ابراهيم عبد القادر مصحف إذاعة القرآن الكريم دولة الكويت سورة هود", غراس
https://www.youtube.com/watch?v=ZEtAd15IeXO&ab_channel=%D8%BA%D8%B1%D8%A7%D8%B3
- YouTube. Yayın Tarihi 19 Nisan 2023. "استمعوها للنهاية لتحلقوا في الأفاق مع هذه الآيات العظيمة", القارئ أحمد الحراسيس
https://www.youtube.com/watch?v=2xrQtjZqm5c&ab_channel=%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%A7%D8%B1%D8%A6%D8%A3%D8%AD%D9%85%D8%AF%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%B1%D8%A7%D8%B3%D9%8A%D8%B3%7CQareeAhmadHarasis
- YouTube. Yayın Tarihi 13 Kasım 2019. "قارئ يماني في قطر يسحر المصلين بصوته", قراء يمانيون
https://www.youtube.com/watch?v=uFvDJL7KjyI&ab_channel=%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%A1%D9%8A%D9%85%D9%86%D9%8A%D9%88%D9%86
- Facebook. Yayın Tarihi 21 Mart 2020. "تلاوات ليبية", القرآن الكريم – ليبيا
<https://www.facebook.com/watch/?v=514692509440632>

- القرآن الكريم Quran Tube, "سورة يوسف تلاوة القارئ هزاع البلوشي من سلطنة عمان". YouTube. Yayın Tarihi 11 Nisan 2017.
https://www.youtube.com/watch?v=iNq6zIG31sY&ab_channel=%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D8%A2%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D9%8A%D9%85QuranTube
- الجزيرة "قارئ سوري يتفوق بمسابقة لتلاوة القرآن في تركيا". YouTube. Yayın Tarihi 18 Nisan 2022.
https://www.youtube.com/watch?v=Y3SV6UO8j84&ab_channel=AlJazeeraArabic%D9%82%D9%86%D8%A7%D8%A9%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%B2%D9%8A%D8%B1%D8%A9
- الذاكرين "القارئ عبد العزيز سحيم الجزائري صلاة التراويح من الإمارات العربية المتحدة", قناة الذاكرين 2023.
https://www.youtube.com/watch?v=ednCK1WlXY0&ab_channel=%D9%82%D9%86%D8%A7%D8%A9%D8%A7%D9%84%D8%B0%D8%A7%D9%83%D8%B1%D9%8A%D9%86%2FaldhaakirinTV
- القمامي "سورة يوسف" بأداء محبر وخاشع وللشيخ ناصر القمامي | رمضان 1433", القناة الرسمية للشيخ ناصر القمامي Ekim 2021.
https://www.youtube.com/watch?v=ZYEQSi3P6dI&ab_channel=%D8%A7%D9%84%D9%82%D9%86%D8%A7%D8%A9%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%B3%D9%85%D9%8A%D8%A9%D9%84%D9%84%D8%B4%D9%8A%D8%AE%D9%86%D8%A7%D8%B5%D8%B1%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B7%D8%A7%D9%85%D9%8A
- الشاهد "صاحب القراءات العشر . . . نعمة زكية من أرض الصومال" , قناة الشاهد YouTube. Yayın Tarihi 29 Mart 2018.
https://www.youtube.com/watch?v=bHuaCqFgIA&ab_channel=Chahedtv%D9%82%D9%86%D8%A7%D8%A9%D8%A7%D9%84%D8%B4%D8%A7%D9%87%D8%AF
- الإيرانية "مسابقة القرآن الدولية إيران 2018 لطلبة العلوم الدينية القارئ اللبناني قاسم حمدان", قناة القرآن الكريم الإيرانية Nisan 2018.
https://www.youtube.com/watch?v=Q926iFze08w&ab_channel=%D9%82%D9%86%D8%A7%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D8%A2%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%8A%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%8A%D8%A9IranianQuranchannel
- الإيرانية "مسابقة القرآن الدولية إيران 2018 القارئ العماني محمد بن حمدان الذهلي", قناة القرآن الكريم الإيرانية 2018.
https://www.youtube.com/watch?v=2jdsdWifsKI&ab_channel=%D9%82%D9%86%D8%A7%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D8%A2%D9%86%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%8A%D8%B1%D8%A7%D9%86%D9%8A%D8%A9IranianQuranchannel
- الموريتانية "القارئ عثمان كان (سورة الجن برواية حفص عن عاصم)", قناة الموريتانية YouTube. Yayın Tarihi 8 Kasım 2022.
https://www.youtube.com/watch?v=6C1Mdm0TLr8&ab_channel=%D9%82%D9%86%D8%A7%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%88%D8%B1%D9%8A%D8%AA%D8%A7%D9%86%D9%8A%D8%A9T%C3%A9visiondeMauritanie
- الموسوي "محمد أمهز من لبنان - نصف نهائي - مسابقة إيران الدولية للقرآن الكريم 31", قناة الموسوي YouTube. Yayın Tarihi 1 Haziran 2014.
https://www.youtube.com/watch?v=UQ4rIFuveFk&ab_channel=%D9%82%D9%86%D8%A7%D8%A9%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%88%D8%B3%D9%88%D9%8A
- HD" أروع وأخشع تلاوة ستسمعها في حياتك راحة لا توصف للشيخ المنشاوي (سورة ق) جودة عالية", قناة روائع الشيخ المنشاوي YouTube. Yayın Tarihi 17 Şubat 2019.
https://www.youtube.com/watch?v=qIYh6fG2pr4&ab_channel=%D9%82%D9%86%D8%A7%D8%A9%D8%B1%D9%88%D8%A7%D8%A6%D8%B9%D8%A7%D9%84%D8%B4%D9%8A%D8%AE%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%86%D8%B4%D8%A7%D9%88%D9%8A
- "تلاوة من قلب لبنان عذبة وندية، بصوت القارئ الشيخ - عبد القادر عكاري _ من سورة آل عمران", محمد عقيل الرويلي YouTube. Yayın Tarihi 2 Şubat 2019.
https://www.youtube.com/watch?v=LnzJSgPO378&ab_channel=SaadFreija-%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%A7%D8%B1%D8%A6%D8%B3%D8%B9%D8%AF%D9%81%D8%B1%D9%8A%D8%AC%D8%A9

- YouTube. Yayın Tarihi 2019. "تلاوة من قلب لبنان عذبة وندية، بصوت القارئ الشيخ - عبد القادر عكاري _ من سورة آل عمران"، محمد عقيل الرويلي
Tarihi 2 Şubat
https://www.youtube.com/watch?v=jhTJDQoXAN8&ab_channel=%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF%D8%B9%D9%82%D9%8A%D9%84%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%88%D9%8A%D9%84%D9%8A
- YouTube. Yayın Tarihi 13 Ocak 2020. "سورة الكهف تلاوه خاشعه هادئه بصوت القارئ الفلسطيني ضياء عبد القادر"، مكتبة القران الكريم و السنه النبويه
<https://youtu.be/QUzXz858AZ8?si=ov6BitXGERL6nxAF>
- YouTube. Yayın Tarihi 2016. "Powerful Recitation By Sheikh / Abdulbasit Abdulsamad"، موقع الشيخ عبد الباسط عبد الصمد
Tarihi 23 Kasım
https://www.youtube.com/watch?v=wblLn-iV2Fc&ab_channel=%D9%85%D9%88%D9%82%D8%B9%D8%A7%D9%84%D8%B4%D9%8A%D8%AE%D8%B9%D8%A8%D8%AF%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%A7%D8%B3%D8%B7%D8%B9%D8%A8%D8%AF%D8%A7%D9%84%D8%B5%D9%85%D8%AF
- YouTube. Yayın Tarihi 2021. "أقدم تسجيل صوتي مصري للقرآن الكريم عام ١٩٠٦ م | الشيخ محمد سليم | سورة مريم"، نوادر فن التلاوة والإنشاد
Tarihi 1 Nisan
https://www.youtube.com/watch?v=UgjE-HniiHg&ab_channel=%D9%86%D9%88%D8%A7%D8%AF%D8%B1%D9%81%D9%86%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%84%D8%A7%D9%88%D8%A9%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%86%D8%B4%D8%A7%D8%AF
- YouTube. Yayın Tarihi 2019. "تلاوة سودانية خاشعة ومؤثرة تأسر القلب من سورة مريم | الشيخ نورين محمد صديق { من المحراب " AYAT يات
Tarihi 26 Şubat
https://www.youtube.com/watch?v=anN2gXyukKQ&ab_channel=%D8%A2%D9%8A%D8%A7%D8%AAAYAT
- YouTube. Yayın Tarihi 6 Nisan 2023. "من سورة هود | تراويح جامع الإمام ٢٠٢٣ م - ١٤٤٤ هـ | يوسف عاشير"، يوسف عاشير
https://www.youtube.com/watch?v=w0dYqhesr98&ab_channel=%D9%8A%D9%88%D8%B3%D9%81%D8%B9%D8%A7%D8%B4%D9%8A%D8%B1